

OSNOVNA ŠOLA ŠALEK VELENJE
Šalek 87, 3320 Velenje

MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ ŠALEŠKE DOLINE

RAZISKOVALNA NALOGA

**PRIMERJAVA UPORABE KONJ V ZAČETKU
20. STOLETJA IN DANES**

Tematsko področje: ETNOLOGIJA

Avtorica:
Živa Hudournik, 9. razred

Mentor:
Marko Moškotevc, prof.

Velenje, 2022

Raziskovalna naloga je bila opravljena na Osnovni šoli Šalek Velenje.

Mentor: Marko Moškotevc, prof.

Datum predavitve: 28. marec 2022

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD OŠ Šalek, šolsko leto 2021/2022

KG konji/konjenišтво/prevoznništvo/jahanje/kmetijstvo/običaji/poklici

AV HUDOURNIK, Živa

SA MOŠKOTEVC, Marko

KZ 3320 Velenje, SLO, Šalek 87

ZA OŠ Šalek Velenje

LI 2022

IN **PRIMERJAVA UPORABE KONJ V ZAČETKU 20. STOLETJA IN DANES**

TD Raziskovalna naloga

OP VII, 62 str., 32 sl., 15 graf., 3 pregl., 1 pril., 34 vir.

IJ sl

JI sl/en

AI Konji me navdušujejo že od zgodnjega otroštva, zato sem se odločila, da bom raziskala njihovo vlogo nekoč in danes. Človek je konja udomačil že v prazgodovini in ga tisočletja uporabljal kot prevozno sredstvo, prijatelja in spremljevalca. V zadnjem stoletju se je z uporabo motornih vozil pomen konjev zmanjšal, vendar ostajajo naši zvesti spremljevalci. V raziskovalni nalogi sem raziskovala pomen rabe konj pred stoletjem in danes. Ugotovila sem, da se je z razmahom železnice, motornega prometa in razvojem industrije pomen konjev zelo zmanjšal. Nekoč so bili tesno povezani s prevozom tovora (furmanstvo), delom (rudarjenje), športom (dirke) in kmetijstvom (vleka, oranje). V zadnjih letih se sicer število konjev na Slovenskem spet povečuje. S pomočjo mentorja sem zbrala gradivo, obiskala Muzej Velenje, Muzej novejšje zgodovine Celje in Knjižnico Velenje. Precej gradiva sem našla tudi na spletu. Nato sem postavila cilje in hipoteze raziskovalne naloge. Zaradi razmer sem šele v začetku leta 2022 izvedla anketo s pomočjo dijakov in profesorjev ŠC Velenje ter učiteljev in učencev OŠ Šalek. Po zbranih podatkih sem se lotila praktičnega dela, v katerem sem opravila intervjuje s furmanko, podkovskim kovačem in veterinarjem, ki je tudi moj trener jahanja. Pridobila sem 75 izpolnjenih vprašalnikov, jih obdelala in z njimi potrdila oz. ovrgla hipoteze. S pomočjo Statističnega urada Republike Slovenije in portala Volos pa sem zbrala tudi podatke o konjih v Sloveniji.

KEY WORDS DOCUMENTATION

ND OŠ Šalek, 2021/2022

CX horses/horse riding/transport/agriculture/customs/occupations

AU HUDOURNIK, Živa

AA MOŠKOTEVC, Marko

PP 3320 Velenje, SLO, Šalek 87

PB OŠ Šalek Velenje

PY 2022

IN COMPARISON OF THE USE OF HORSES IN THE EARLY 20TH CENTURY AND TODAY

DT Research work

NO VIII, 62 p., 32 fig., 15 graf., 3 tab., 1 ann., 34 ref.

LA sl

AL sl/en

AB I have been fascinated by horses since my early childhood, which led me to research their role in the past and today. Man domesticated the horse in prehistory and for thousands of years used it as a means of transport, a friend, and a companion. In the last century, the importance of horses has declined but they are still an important part of our lives. My research work comprises the description of the importance of horses a hundred years ago and today. I found that with the development of the railway, motor traffic and industry it had declined significantly. In the early 20th century horses were related to cargo transport (the so-called furmanstvo), work (mining), sport (races), and agriculture (traction, tillage). Interestingly, in Slovenia the number of horses has risen in the last few years. With the help of my mentor, I collected study material, visited Velenje Museum, Museum of Recent History Celje, and Velenje Library. I also acquired material from the Internet. I set the goals and hypotheses of the thesis. Due to the epidemic I only managed to carry out the survey among students and teachers of Šalek Primary School, and Velenje School Centre at the beginning of 2022. When I had collected the data, I started with the empirical part; I interviewed a 'furmanka' (a woman who used to earn a living by harnessing horses to a waggon and transport coal or wood), a farrier, and a veterinarian, who is also my horse-riding instructor. I got 75 filled-in questionnaires, which I analysed, and confirmed the hypotheses. From the Republic Slovenia Statistical Office website and Volos portal (a special register of animals in Slovenia), I acquired data about horses in Slovenia.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	PREGLED OBJAV	3
2.1	KONJ	3
2.1.1	Razvoj konja	3
2.1.2	Domači konj	6
2.1.3	Slovenske pasme konj	12
2.2	ČLOVEK IN KONJ	17
2.2.1	Gospodarske dejavnosti in obrti, povezane s konji	18
2.2.2	Prazniki in običaji, povezani s konji	23
2.2.3	Konj v vojski in vojnah	25
2.2.4	Konji v športu	27
2.2.5	Uporaba konj v slovenski policiji	32
2.2.6	Konjereja v Sloveniji	33
3	METODE DELA	36
3.1	ANKETA	36
3.2	INTERVJUJI	37
4	REZULTATI	38
4.1	ANALIZA REZULTATOV ANKET	38
4.2	ZAPISI INTERVJUJEV	46
5	DISKUSIJA	54
6	ZAKLJUČEK	58
7	POVZETEK	59
8	ABSTRACT	60
9	VIRI IN LITERATURA	61
	ZAHVALA	
	PRILOGA: Anketni vprašalnik	

KAZALO SLIK

Slika 1: Prikaz selitve prednikov današnjih konj.....	4
Slika 2: Evolucija konja.....	5
Slika 3: Arabski konj.....	7
Slika 4: Angleški polnokrvni konj.....	8
Slika 5: Angloarabec	9
Slika 6: Nizozemski toplokrvni konj.....	9
Slika 7: Holštajjec.....	10
Slika 8: Francoski kasač	11
Slika 9: Frizijec.....	11
Slika 10: Shire	12
Slika 11: Lipicanec	13
Slika 12: Posavec.....	14
Slika 13: Slovenski hladnokrvni konj.....	15
Slika 14: Ljutomerski kasač	15
Slika 15: Hafliški konj.....	16
Slika 16: Slovenski toplokrvni konj	16
Slika 17: Prevoz v tovarni gumbov Šoštanj	19
Slika 18: Mobilna delavnica podkovnega kovača	21
Slika 19: Blagoslov konj v Šentilju pri Velenju.....	23
Slika 20: Sveti Jurij v boju z zmajem.....	24
Slika 21: Upodobitev Kresnika (desno) na panjski končnici	24
Slika 22: Napad konjenice leta 1917	26
Slika 23: Vojak in konja s plinskimi maskami	27
Slika 24: Grška amfora z motivom štirivprege.....	28
Slika 25: Francoski mojster Francois Robichon de la Gueriniere	29
Slika 26: Šola jahanja Lipica	30
Slika 27: Preskakovanje ovir	31

Slika 28: Kasaška dirka	32
Slika 29: Policijska patrolja na konjih	33
Slika 30: Marta Sentinšek na vozu, naloženim z lesom	46
Slika 31: Marta Sentinšek (desno) s prijateljico	50
Slika 32: Urban Hrušovar pred tekmo	52

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število članov Konjenske zveze Slovenije	35
Tabela 2: Najpogostejši odgovori na drugi del prvega vprašanja	39
Tabela 3: Množice odgovorov na 4. vprašanje	42

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Število konj v Sloveniji v letih 1939-2016	34
Graf 2: Število anketirancev v posamezni starostni skupini	36
Graf 3: Delež anketirancev po spolu	37
Graf 4: Delež odgovorov anketirancev po starostni skupini na prvo vprašanje	38
Graf 5: Deleži odgovorov anketirancev ženskega spola na prvo vprašanje	39
Graf 6: Deleži odgovorov anketirancev po starostni skupini na 2. vprašanje	40
Graf 7: Odgovori anketirancev moškega in ženskega spola na drugo vprašanje	40
Graf 8: Deleži odgovorov skupine 21ST o običajih, povezanih s konji	41
Graf 9: Poznavanje običajev glede na spol	42
Graf 10: Deleži odgovorov na prvi del 4. vprašanja po skupinah	43
Graf 11: Deleži odgovorov na drugi del 4. vprašanja po skupinah	43
Graf 12: Deleži odgovorov na prvi del 4. vprašanja po spolu	44
Graf 13: Deleži odgovorov na drugi del 4. vprašanja po spolu	44
Graf 14: Deleži odgovorov na prvi del 5. vprašanja po starostni skupini	45
Graf 15: Deleži odgovorov na prvi del 5. vprašanja po spolu	45

SEZNAM OKRAJŠAV IN SLOVAR MANJ ZNANIH IZRAZOV

pr. n. št.	pred našim štetjem
KZS	Konjeniška zveza Slovenije
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ZDA	Združene države Amerike
20ST	starostna skupina anketirancev, rojenih v 20. stoletju
21ST	starostna skupina anketirancev, rojenih v 21. stoletju

Beringov most kopenska povezava med Azijo in Severno Ameriko, ki jo je pred 11 tisoč leti zalilo morje.

Hyracotherium – najstarejši znani prednik konjev, ki je bil dolg okoli 60 cm in je izumrl pred 45 milijoni let v Severni Ameriki.

Eohippus – vrsta prakonja iz roda konjev, ki je živela pred 55 milijoni let v Evropi in Severni Ameriki.

Equus caballus – udomačena, lihoprsta vrsta sesalca s kopiti, ki je ena od treh današnjih glavnih podvrst konjev; v to vrsto spadata še podvrsti oslov in zeber.

Polnokrvni konj – skupina konj, prepoznavna po manjši telesni masi in elegantni postavi ter živčnem poreklu, zato jih imenujemo tudi vročekrvni konji.

Toplokrvni konj – skupina konj, prepoznavna po manjši telesni masi in elegantni postavi ter izrazitem temperamentu.

Hladnokrvni konj – skupina konj z večjo telesno maso, robustnejšo postavo in izjemno telesno močjo ter umirjenem značaju.

Poni – manjša vrsta konja, ki dosega višino do 150 cm, primerna predvsem za otroke.

Furmanstvo – prevoznitvo s konjsko vprego, tudi prevoznitvo do uporabe modernih prevoznih sredstev.

Kresna noč – poganski praznik, kjer so častili Kresnika, ognjenega polboga, ki je, oborožen s strelo, kladivom, kijem, sekuro ali mečem, potoval v zlati kočiji ter varoval ljudi in delal dobra dela.

Jarnik – poganski praznik, povezan z Jarnikom, ki je brat Vesnika (Zelenega Jurija), brata naj bi zahrbtno ubil, od tod ime Jurij s pušo.

1 UVOD

Z raziskovalno nalogo sem želela raziskati rabo konj v lokalnem okolju v začetku 20. stoletja in le-to primerjati z rabo v današnjem času. Za raziskovanje sem se odločila, ker sem tudi sama vpeta v delo s konji, saj sem članica konjeniškega kluba in redno jezdim. Konj je žival, ki je bila v preteklosti zelo povezana z ljudmi, saj je predstavljal delovno silo, prevozno sredstvo, dobrega prijatelja, poleg tega pa so konji znani tudi po terapevtskih učinkih pri ljudeh.

V raziskovalni nalogi sem raziskovala pomen rabe konjev pred stoletjem in danes. Ugotovila sem, da se je z razmahom železnice, motornega prometa in razvojem industrije pomen konjev zelo zmanjšal. Konji so bili nekoč povezani s prevozom tovora (furmanstvo), delom (rudarjenje), športom (dirke) in kmetijstvom (vleka, oranje). Opravila sem intervjuje s furmanko, podkovskim kovačem in z veterinarjem oziroma svojim trenerjem. V zadnjih letih se sicer število konjev na Slovenskem povečuje.

Ideja za raziskovanje je v meni tlela že dalj časa. Najprej sem s pomočjo mentorja obiskala Muzej Velenje, Muzej novejše zgodovine Celje in Knjižnico Velenje, kjer sem našla ustrezno gradivo. Precej gradiva sem poiskala tudi na spletu. Nato sem postavila cilje in hipoteze raziskovalne naloge. Zaradi zaostrenih razmer sem s pomočjo dijakov in profesorjev Šolskega centra Velenje ter učiteljev in učencev Osnovne šole Šalek anketo lahko izvedla šele v začetku leta 2022.

Po zbranih podatkih sem naredila praktični del naloge, v katerem sem opravila intervjuje z gospo Marto Sentinšek iz Velenja, ki je v mladosti prebivala v zdaj potopljenih vasi Družmirje in po sili razmer opravljala delo furmanke, podkovskim kovačem Simonom Terpotcem iz Otiškega Vrha in Urbanom Hrušovarjem, veterinarjem in trenerjem jahanja iz Celja. Ob tem sem zbrala 75 anket, ki sem jih obdelala, z njimi pa potrdila oz. ovrgla zastavljene hipoteze. S pomočjo spletne strani Statističnega urada Republike Slovenije in portala Volos pa sem zbrala tudi podatke o konjih v Sloveniji.

HIPOTEZE:

Pred začetkom raziskovalnega dela sem postavila naslednje hipoteze:

1. Raba konjev se je v zadnjem stoletju bistveno spremenila, vendar se v zadnjih letih zanimanje zanje spet povečuje.
2. Konji so bili v preteklosti močno vpeti v okolje, iz katerega izhajam (Šaleška dolina, Štajerska, Slovenija).
3. S konji je povezanih kar nekaj običajev, ki se v zadnjem času znova obujajo (štefanovo).
4. K prepoznavnosti in pravilni rabi konjev v današnjem času pomembno pripomorejo konjeniška društva, ki popularizirajo to dejavnost med mladimi.
5. Vedno več mladih se v prostem času ukvarja s konji, nekateri imajo konje tudi doma.

2 PREGLED OBJAV

O zgodovini uporabe konj obstaja veliko literature, ki obravnava njihov razvoj in uporabo v preteklosti. Manj pa je obstaja o uporabi konj v 20. stoletju. Za pridobivanje informacij sem si veliko pomagala s podatki na spletu, podatki na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) in portalu Volos. V pomoč so mi bili tudi podatki, ki sem jih pridobila na Veterinarski fakulteti v Ljubljani, Oddelek za selekcijo konj.

2.1 KONJ

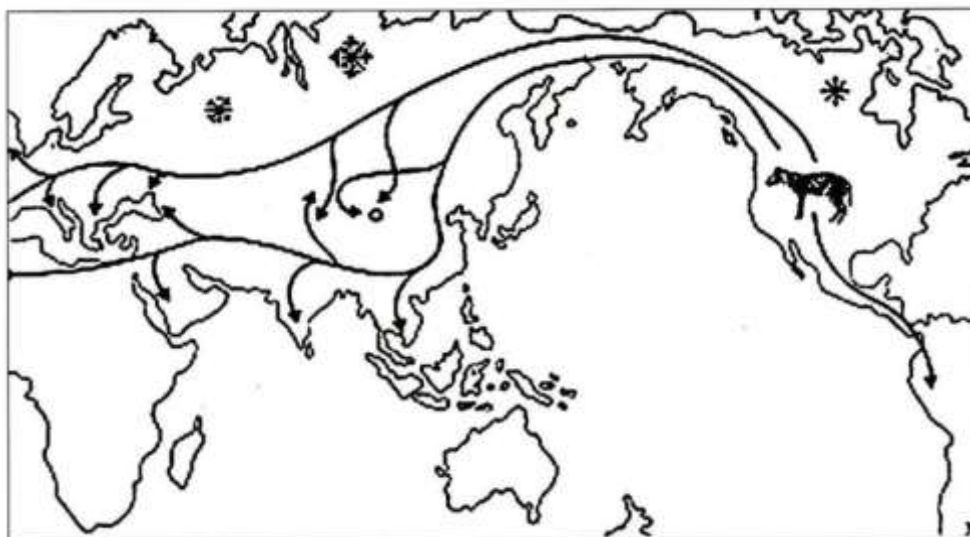
2.1.1 Razvoj konja

Raziskovalci so lahko zaradi veliko najdb fosilov konja oziroma njegovih prednikov natančno raziskali njegov razvoj oziroma določili njegovo razvojno pot. Za evolucijski ali naravni razvoj konja so značilne velike spremembe v postavi, zobovju in predvsem zgradbi okončin. Evolucijskemu razvoju konja lahko, na osnovi odkritij raziskovalcev, sledimo tudi do 60 milijonov let v preteklost.¹

Na osnovi odkritih fosilov raziskovalci domnevajo, da so se prvi predniki konj razvili na območju jugovzhodnega dela Severne Amerike, od koder so se iz doslej neznanih razlogov selili preko tako imenovanega Beringovega mostu (povezava med Aljasko in Sibirijo) med Severno Ameriko in Azijo ter se razselili po Aziji, Afriki ter Evropi.²

¹ https://sl.wikipedia.org/wiki/Evolucija_konja, pridobljeno 15. 12. 2021.

² Prav tam.

Slika 1: Prikaz selitve prednikov današnjih konj

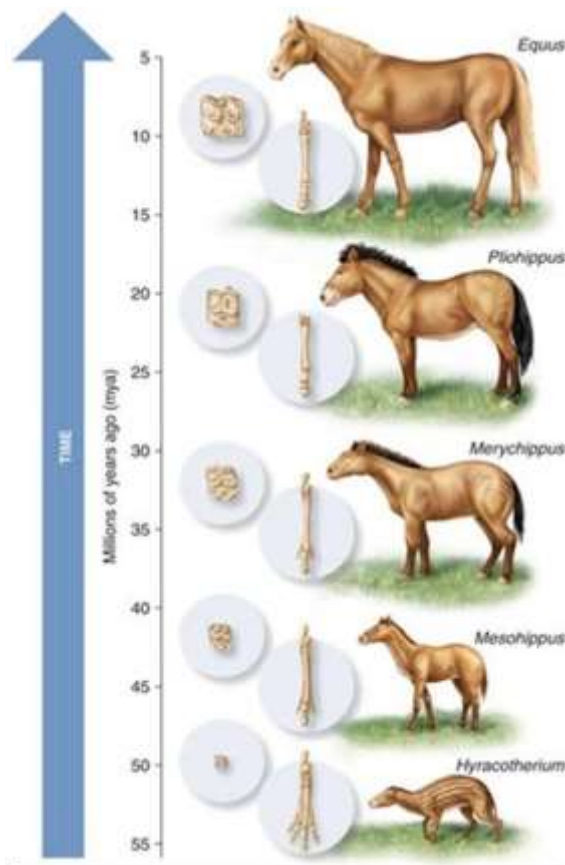
(Vir: Jan, Jana, *Športno jahanje oseb s posebnimi potrebami in njihovo udejstvovanje na tekmovanjih*, 2010)

Beringov most je nehal obstajati na koncu zadnje ledene dobe, ko se je dvignilo morje. To je ločilo takratne konjske populacije, ki jih raziskovalci glede na fazo razvoja imenujejo *Eohippus* oziroma *Hyracotherium*, *Mesohippus*, *Miohippus*, *Merychippus* in *Pliohippus*.

Na prvotnem območju so konji pred 8000 leti verjetno izumrli in se naprej razvijali v Aziji, Afriki in Evropi.

Najstarejše evropske prednike konj so poimenovali *Hyracotherium*, severnoameriške pa *Eohippus*, kar je pomenilo konj jutranje zarje. Bil je majhna rastlinojeda žival, velika kot zajec. Njegovi zobje so bili majhni, idealni za žvečenje rastlinja. Na vsaki od štirih nog je imel štiri prste, ki so mu dajali dobro oporo na močvirnatih tleh. Izumrl je pred približno 40 milijoni let.³

³ Jan, Jana, *Športno jahanje oseb s posebnimi potrebami in njihovo udejstvovanje na tekmovanjih*.

Slika 2: Evolucija konja

(vir: <http://toppr.com>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Naslednik *Hyracotheriuma* je bil **Mesohippus**, ki se je pojavil, ko so se začeli krčiti gozdovi in je zemlja postala trša in bolj suha. Imel je ozko čeljust in daljšo glavo. Noge so imele po tri prste, kar je pripomoglo, da je lažje tekkel po trdi podlagi. Njegova razvitejša oblika je bil **Miohippus**, katerega gibanje nog je bilo že bolj podobno gibanju današnjega konja, vendar je še vedno imel tri prste.⁴

Naslednja razvojna vrsta konj je bil **Merychippus**, ki je bil visok okoli 90 cm. Imel je dolg vrat, ki mu je pomagal pri paši. Živel je v prerijah Nebraske na Srednjem zahodu Severne Amerike. Imel je močno čeljust s kočniki, ki so lahko mleli travo. Noge so bile troprstne, vendar se stranska prsta nista dotikala tal, nosil ga je le srednji prst.⁵

⁴ Jan, Jana, Športno jahanje oseb s posebnimi potrebami in njihovo udejstvovanje na tekmovanjih.

⁵ Prav tam

Pliohippus je neposredni prednik današnjega modernega konja, le da je ta živel pred 6 milijoni let. Njegova višina je bila približno 122 cm. Zobovje je bilo vedno bolj prilagojeno paši. Njegove noge so bile enoprstne in je bil prvi lihoprstni kopitar današnje vrste.⁶

Pred dvema milijonoma let pa se je začel razvijati konj, ki ga imenujemo *Equus* in je neposredni prednik današnjega domačega konja *Equus caballus*, h kateremu spadajo tudi osli (*Equus hemionus*) in zebre (*Equus zebra*).⁷

2.1.2 Domači konj

Domači konj, katerega znanstveno ime je *Equus caballus*, je velik lihoprsti kopitar in ena izmed sedmih sodobnih vrst rodu *Equus*, v katerega med drugim sodijo še osli, polosli (mule in mezgi) in zebre. Samcu domačega konja pravimo žrebec, samici kobila, mladiču pa žrebe. Kastriran žrebec je kastrat. Vrsta, ki jo danes označujemo z imenom domači konj, izvira iz srednje Azije. Divji konji so živeli v sušnih, nerodovitnih pogojih. Imeli so vitko in ozko telo. Živeli so v vročih puščavah Azije, po vsej verjetnosti pa so bili predniki arabskega konja.⁸

Konj je socialna žival, ki ustvari močno hierarhijo v čredi. Ima odlično razvit mišično-skeletni sistem, dihala in krvožilje, vendar ima precej slabo razvit prebavni trakt. Dobro izkorišča krmo slabše biološke kakovosti, paziti moramo le na higiensko oporečno krmo. Je zelo plaha žival in se brani z brcami z zadnjimi nogami, če ne more pobegniti pred nevarnostjo. Potrebuje veliko svetlobe, veter, vročino in mraz pa sorazmerno dobro prenaša. Ima slabše razvit imunski sistem.⁹

Danes razlikujemo štiri osnovne tipe domačih konj, ki temeljijo na splošnem temperamentu:

⁶ Jan, Jana, Športno jahanje oseb s posebnimi potrebami in njihovo udejstvovanje na tekmovanjih.

⁷ Prav tam.

⁸ http://wikipedia.org/wiki/domaci_konj, pridobljeno 15. 12. 2021

⁹ Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja.

- **polnokrvne konje**, ki so živahne, hitre in vzdržljive pasme konj,
- **toplokrvne konje**, ki nimajo nobene povezave s telesno temperaturo, pač pa so to pasme konj, ki so primernejše za šport in so se razvile iz križanj med polnokrvnimi in hladnokrvnimi konji,
- **hladnokrvne konje**, ki so težki in močni in so namenjeni predvsem za počasno in težko delo,
- **male konje in ponije**.¹⁰

Danes je v svetu več kot 300 različnih pasem konj, razvitih za različne namene, vendar so vse razporejene znotraj osnovnih tipov konj. Najbolj znane oziroma najzanimivejše pasme konj so navedene in opisane v nadaljevanju.

Arabski polnokrvni konj je dobrodušen, privržen človeku, poslušen in inteligenen, z dobrim spominom in dobro vzdržljivostjo, plemenite zunanosti, dobre telesne zgradbe, živahnega temperamenta, izredno razvitega sluha in orientacije ter tankih, a močnih kosti. Ravno zaradi teh lastnosti so ga uporabljali za križanje z ostalimi pasmami. Arabec je ena izmed najstarejših pasem, saj so jih na območju Srednjega vzhoda redili že pred več kot 4.500 leti in se danes uporablja za vzdržljivostno jahanje, dresuro, razstave in dirke.¹¹

Slika 3: Arabski konj

(vir: <http://wikipedia.org>, pridobljeno 15. 12. 2021)

¹⁰ Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja.

¹¹ Prav tam.

Angleški polnokrvni konj je nastal iz arabskih, berberskih, turških in perzijskih žrebcev, ki so oplajali kobile španskega in berberskega izvora ter avtohtonih pasem iz kraljevih hlevov v Angliji. Je eden najhitrejših konjev, ki na dirkah podira rekorde. Primeren pa je tudi za dresuro, preskakovanje, polo in lov. Vzrejen je v Angliji. Njegove telesne značilnosti so dobro izklesana glava na dolgem vratu, visok viher, globok prsni koš, dobra globina zadka, vitko telo in dolge noge.¹²

Slika 4: Angleški polnokrvni konj
(vir: <http://weebly.com>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Angloarabec ni preprost križanec med angležem in arabcem, ampak je že skoraj 150 let samostojna pasma. Za nastanek pasme so križali angleške žrebce in arabske kobile. Ima veliko dobrih lastnosti, vendar po značaju ni vedno prijazen. Ima dolg vrat in močno ter kompaktno telo, glavo pa naj bi imel podobno arabcu. Uporablja se v dresuri in za vzdržljivostno jahanje. Razširjen je po celem svetu, najbolj priljubljen pa je v ZDA in Veliki Britaniji ter v Franciji.¹³

¹² Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja.

¹³ Prav tam.

Slika 5: Angloarabec

(vir: <http://weebly.com>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Nizozemski toplokrvni konj je nastal s pomočjo andaluzijskega, normandijskega in norfolškega konja in je znan po svoji privlačni osebnosti. Ta konj je bil uvožen, da bi bil gojen z nizozemskimi konji, v 60. letih 20. stoletja pa so prestopili pasme, vključno z gelderlanderjem, groningenom, hanpveranom in holštajnerjem. Rezultat je nizozemski toplokrvni konj.¹⁴

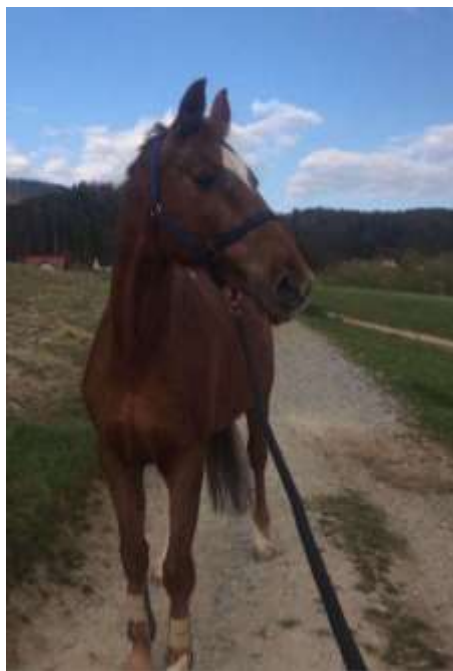

Slika 6: Nizozemski toplokrvni konj

(vir: <http://weebly.com>, pridobljeno 15. 12. 2021)

¹⁴ Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja.

Holštajnski konj je toplokrvna pasma konj, ki prihaja iz pokrajine Holstein v severni Nemčiji. Sodi med najstarejše toplokrvne pasme, saj segajo začetki reje že v 14. stoletje. Prvotno je bil močan eleganten konj za vožnjo s kočijami pa tudi za jahanje. Ko so ga križali z angleškim in vzhodno-pruskim konjem, je postal lažji, danes pa je že bolj podoben jahalnemu konju. Ima zelo dober značaj, vede se odlično, ne le pod sedlom, ampak tudi v vpregi.¹⁵

Slika 7: Holštajnc
(foto: Živa Hudournik)

Francoski kasač je toplokrvni konj, ki je bil vzrejen v 19. in 20. stoletju za kasaške dirke in rekreativno jahanje. Izvira iz francoske province Normandija in je nastal s križanjem lokalnih grobih masivnih konj z arabskimi, nato pa čistokrvnimi jezdni konji in pasmami norfolk. Uporabljen je bil tudi orlovski in ameriški kasač. Uradno so pasmo priznali šele leta 1922. Da bi konj lahko bil vpisan v rodovnik, je moral preteči kilometer v največ 1 minuti in 42 sekundah.¹⁶

¹⁵ Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja.

¹⁶ Prav tam.

Slika 8: Francoski kasač

(vir: <http://world-animal.com>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Frizijec oz. **frizijski konj** je hladnokrvna pasma, ki izhaja iz nizozemske pokrajine Friesland, kjer dokazi o obstoju konj segajo vsaj tisoč let nazaj. Zanj je značilna črna dlaka, svilnata griva in čopi na nogah. Sprva je bil težek delovni konj z robustno postavo in močnimi mišicami, kmetu pa je pomagal pri težkih delih na polju. Dobro se je izkazal kot vprežni konj za težke vozove. Izredno je bil cenjen tudi kot bojni konj, saj je zaradi svoje velikosti brez težav nosil viteza v polni bojni opremi. Zaradi motorizacije je v 60. letih 20. stoletja pasmi grozilo izumrtje, ker je obstala samo ena vzrejna linija.¹⁷

Slika 9: Frizijec

(vir: <http://ekonji.si>, pridobljeno 15. 12. 2021)

¹⁷ Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja.

Shire je hladnokrvna pasma konj angleškega izvora, ki jo mnogi imenujejo vlečni tovornjaki. Njegov prednik izvira iz viteških konj, ti pa od potomcev konj rimskih osvajalcev. Natančen izvor pasme ni znan, predvideva pa se, da so bili ti konji dobljeni s križanjem lokalnih angleških pasem s pasmami fleming in frizijec. To so največji konji na svetu in so pri 3 letih sposobni premakniti tovor petkratnika svoje mase (5–6 ton). Danes jih redko uporabljamo pri kmetijskih delih. Pogosteje jih je mogoče videti na razstavah in različnih prireditvah konjereje.¹⁸

Slika 10: Shire

(vir: <https://horseyhooves.com/shire-vs-clydesdale>, pridobljeno 15. 12. 2021)

2.1.3 Slovenske pasme konj

Namen reje konj se je preko stoletij zelo spreminjal in skladno s tem so se spreminjale in oblikovale tudi pasme na območju Slovenije.

Avtohtone slovenske pasme konj so lipicanec, posavski konj in slovenski hladnokrvni konj. Status tradicionalne pasme, torej tujerodne pasme, ki se je prilagodila na podnebne in druge pogoje v Sloveniji, pa imata ljutomerski kasač in haflinški konj. Vzreja kasačev sega v leto 1884. Pasma je nastala iz domačih konj in žrebcev ameriškega porekla. Pasma haflinger je nastala leta 1874 v tirolskih gorah, v Sloveniji pa je prisotna od leta 1934.

¹⁸ Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja.

Nekaj slovenskih pasem konj je izumrlo ali pa so bile pretopljene. V nastajanju pa so tudi nove pasme, kot je slovenski toplokrvni konj.¹⁹

Lipicanec je slovenska avtohtona pasma, vzrejena v Lipici. Pasma je bila osnovana v letu 1580 na slovenskem Krasu v takratni Habsburški monarhiji, kar Lipico uvršča v najstarejšo še vedno delujočo konjušnico. Lipicanec ima živahen temperament, je dobro učljiv, primeren za izvajanje klasičnih dresurnih elementov in tudi za vse oblike konjeniškega udejstvovanja pod sedlom in v vpregi. Pasma je dobro plodna, dolgoživa in dobro izkorišča krmo.²⁰

Slika 11: Lipicanec
(foto: Živa Hudournik)

Posavski konj ali **posavec** je prav tako slovenska avtohtona pasma konj, ki izvira iz porečja Save oziroma Posavja, goji pa se ga tudi na Hrvaškem. Gre za manjšega hladnokrvnega konja, ki se v večji meri goji za pridobivanje kvalitetnega konjskega mesa, določeni posamezniki pa služijo kot delovni in vprežni, redkeje tudi jezdni konji.

¹⁹ Kmetovalec, Stare pasme konj na Slovenskem.

²⁰ Šalehar, Andrej et al., Seznam in opis slovenskih lokalnih pasem ter število plemenic.

Posavski konj je domača pasma, pri oblikovanju katere so sodelovali predvsem kmetje, ki so konje redili glede na podnebje in naravo tamkajšnjega področja.²¹

Slika 12: Posavec

(vir: <http://wikipedia.org>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Slovenski hladnokrvni konj izvira iz severovzhodnega in gorenjskega dela Slovenije. Pasma je nastala na osnovi lokalnih hladnokrvnih konj. Iz zgodovinskih zapisov lahko razberemo, da je razvoj slovenskega hladnokrvnega konja vključeval križanje številnih drugih hladnokrvnih konj (alpski, bohinjski, kobariški, medžimurski, posavski konj in druge pasme), od katerih so nekateri danes že izumrli. Med obema svetovnima vojnama so za izboljševanje pasme uporabljali tako noriške žrebce kot tudi samce francoskega percherona. Obstoječo pasmo slovenskega hladnokrvneža delimo na več krvnih linij, pri čemer so vse razen ene (hrvaško-belgijskega in medžimurskega porekla) povezane z noriškimi predniki.²²

²¹ Šalehar, Andrej et al., Seznam in opis slovenskih lokalnih pasem ter število plemenic.

²² Prav tam.

Slika 13: Slovenski hladnokrvni konj
(vir: <http://wikipedia.org>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Ljutomerski kasač je slovenska tradicionalna pasma konj, ki je nastala na območju Ljutomera. Načrtna vzreja te pasme se je začela pred 150 leti, prvi pisni viri o ljutomerskih konjih pa segajo že v 18. stoletje. Prvotno so to pasmo uporabljali v prevozništvu pa tudi za delo na kmetijah. Veliko konj te pasme so uporabljali tudi v vojski. Danes se ljutomerski kasač uporablja predvsem v kasaštvu, za turistično jahanje in vožnjo v vpregi.²³

Slika 14: Ljutomerski kasač
(vir: <http://wikipedia.org>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Haflinški konj ali **haflinger** je pasma domačega konja, ki so jo razvili na območju nekdanje Tirolske v poznem 19. stoletju. Gre za široko razširjeno pasmo, ki jo gojijo po

²³ Šalehar, Andrej et al., Seznam in opis slovenskih lokalnih pasem ter število plemenic.

vsem svetu, pojavlja pa se tudi v Sloveniji, kjer ima zaradi dolge zgodovine reje na slovenskem področju status tradicionalne pasme. Haflinški konji so manjše postave, človeku pa služijo predvsem kot jahalni in vprežni konji, občasno se jih uporablja za prirejo klavnih žrebet.²⁴

Slika 15: Haflinški konj

(vir: <https://cavalluna.com>, pridobljeno 18. 1. 2022)

Slovenski toplokrvni konj je slovenska pasma v nastajanju. Oblikuje se na območju Republike Slovenije v zadnjih 15 letih na osnovni populaciji uvoženih toplokrvnih konj v tipu modernega športnega konja. Pasma je razširjena po vsej državi in je primerna predvsem za preskakovanje ovir pa tudi za dresurno jahanje in vprego.²⁵

Slika 16: Slovenski toplokrvni konj

(foto: Živa Hudournik)

²⁴ Šalehar, Andrej et al., Seznam in opis slovenskih lokalnih pasem ter število plemenic.

²⁵ Prav tam.

2.2 ČLOVEK IN KONJ

Človek je v konju najprej videl vir mesa, kože in obleke. Konje so začeli udomačevati pred približno 5000 leti. Prve udomačitve konj so se dogajale na območju srednjeazijskih držav (Kazahstan, Tadžikistan, Turkmenistan...).

Ko je človek konja udomačil, je spoznal, da mu lahko pomaga pri izpolnjevanju nešteti nalog. V začetku so jih uporabljali za varovanje drobnice in goveda, kmalu pa so jih uporabili še v druge namen, kot so pomoč pri delu in zabavi, premagovanju razdalj oziroma prevozu, osvajanju ozemelj itd.

Udomačitev konja je povzročila razširjenost te živali po vsem svetu. Veliko današnjih toplokrvnih konj izvira iz treh osnovnih linij: arabske, berberske in španske. Vpliv teh konjev se je razširil po Evropi, Aziji in obeh Amerikah.

Druga skupina konj je bila udomačena v Evropi. Ti konji so težji in počasnejši, vendar znatno močnejši od arabskih konj. So predniki sedanjih delovnih konj, ki so jih dolga leta uporabljali za najtežja dela v kmetijstvu, gozdarstvu in drugod. Nekateri menijo, da sestavljajo mali konji z britanskega otočja tretjo skupino konj in naj bi bili predhodniki različnih pasem sedanjih ponijev.²⁶

Prva vloga, ki jo je konj opravljal, je bila vloga človekovega pomočnika pri delu – prenašalca tovora.

Domače konje so za delo v Babilonu uporabljali že okoli 2000 let pr. n. št., v Egiptu pa približno 300 let pozneje. Živali so tja pripeljali Hiksi iz severozahodne Sirije. Ti egipčanski in sirski konji so bili predhodniki današnjih arabskih konj.

Poljedelska ljudstva so kmalu ugotovila, da lahko moč in energijo konja izkoriščajo tudi za vleko pluga. Konj je bil bolj cenjena žival za vleko kot vol, saj je bil bolj dojemljiv za učenje, hitrejši, potreboval pa je le odmor za uživanje krme in ne še enega za prežvekovanje kot govedo.

²⁶ https://sl.wikipedia.org/wiki/Evolucija_konja, pridobljeno 15. 12. 2021

Ob prvem srečanju srednjeazijskih ljudstev, ki so uporabljali konja, in ljudstev z območja današnjega Bližnjega vzhoda, ki so uporabljali vole, so slednji ostrmeli, ko so videli to novo, nenavadno žival, ki je bila tako hitra in poslušna.

Konj je mnogo stoletij opravljal vlogo pravcatega »delovnega stroja« v poljedelstvu in gozdarstvu.

Zaradi razvoja mehanizacije in sodobne tehnologije dandanes konje le še redkokje izkoriščajo za delo v kmetijstvu. V obeh Amerikah in Avstraliji jih še vedno uporabljajo za varovanje govejih čred. Konji pri delu v gozdovih še vedno nadomeščajo traktorje, sicer pa so jih v vlečne namene skoraj povsod že opustili. Konjske vprege sodelujejo le še na svečanih prireditvah, uporabljajo jih tudi v policijskih konjenicah, saj omogočajo jezdecu dober pregled in boljšo gibljivost v množicah na urbanih področjih.²⁷

2.2.1 Gospodarske dejavnosti in obrti, povezane s konji

S konji oziroma njihovo uporabo so povezane različne gospodarske dejavnosti in obrti. Konje so tako uporabljali za vleko vozov oziroma prevoze tovorov. V Sloveniji je to bolj znano kot furmanstvo. Za potrebe furmanstva je bila razvita dejavnost izdelave vozov, ki so jih vlekli konji. S konji so povezane tudi obrti, kot sta sedlarstvo in kovaštvo, natančneje podkovsko kovaštvo.

2.2.1.1 Furmanstvo

Furmanstvo je prevažanje blaga in ljudi z vozovi in kočijami. Od konca 15. stoletja je bilo furmanstvo pomembna dejavnost kmečkega prebivalstva. Najbolj je cvetelo v 18. stoletju, prej je prevladovalo tovorništvo.

V drugi polovici 19. stoletja in prvi polovici 20. stoletja se je furmanstvo razdelilo v tri skupine, in sicer *furanje na dolge razdalje*, *furanje na kratke razdalje* in *furanje na dom*. Za mnoge je bil to edini vir prihodka, nekateri, predvsem kmetje, pa so ta posel opravljali le občasno.²⁸

²⁷ Goljevšček Demšar, Metka, Konj in človek - tisočletno sožitje.

²⁸ Kancler, Vanja, Konji v slovenskih narečjih, slovstveni folklori in literaturi.

Furmanstvo se je odvijalo na manjših in večjih razdaljah. Slednje je potekalo predvsem po velikih, furmanskih cestah od severa proti Jadranskem morju. Ob njih so prevoznikom dajale zatočišče, vprežnim živalim pa hrano in počitek številne furmanske gostilne z velikimi hlevi, v katerih je bilo prostora vsaj za 20 konj.

Za vleko voz so furmani uporabljali vlečne konje, ki so bili znani po visoki rasti in izjemno mišičasti postavi. Na splošno imajo bolj pokončno ramo, kar ustvarja bolj pokončno gibanje in postavbo, ki je zelo primerna za vlečenje. Ponavadi imajo široke, kratke hrbte z močnim zadnjim delom, ki so najprimernejši za vleko.

Na strmih klancih so uporabljali priprego za težke tovarne vozove, na katerih je bilo naloženo od 3,4 do 5,6 tone blaga. Posojanje konj ali volov za priprego je bilo za prebivalstvo dodaten vir dohodka. Vožnja je bila zelo odvisna od vremena in razmer na cesti, tovorni voz pa je potreboval za pot od Trojan do Trsta več kakor 50 ur vožnje.

Z izgradnjo železniških prog v 19. stoletju se je bolj razvilo furmanstvo na krajše razdalje, zlasti za prevoz blaga in oseb do železniških postaj.²⁹

Furmanstvo je bilo v 20. stoletju razvito tudi v Šaleški dolini, predvsem v vasi Družmirje, kjer je bilo furmanstvo poleg kmetijstva poglavitna dejavnost prebivalcev.

Slika 17: Prevoz v tovarni gumbov Šoštanj
(vir: Muzej Velenje)

²⁹ <http://www.vace.si/furmani.htm>, pridobljeno 28. 12. 2021.

Furmanstvo je zamrlo v drugi polovici 70. let, ko se je razvil tovorni promet, kmetje pa so pričeli uporabljati traktorje.

2.2.1.2 Izdelava vozov

Vozove so v Sloveniji praviloma izdelovali kolarji. Ti so se poklicno ukvarjali z izdelovanjem lesenih vozov in popravljali njihove lesene dele. Izdelovali so različne vrste vozov, kot so *parizarji* (težki vozovi za težje tovore in daljše razdalje) in *lojtrniki* (najbolj enostavni kmečki vozovi za spravilo sena in drugih kmečkih pridelkov), za prevoz ljudi pa so izdelovali *zapravljivčke*, ki so bili statusni simbol vsakega velikega kmeta.³⁰

Najpogostejši kupci vozov so bili furmani. Ti so po 2. svetovni vojni tovore še vedno prevažali z lesenimi vozovi – lojtrniki. Lojtrnik najdemo že v znamenitem Valvasorjevem delu Slava vojvodine Kranjske iz leta 1689.

V 60. in 70. letih 20. stoletja so lojtrnike skoraj povsem zamenjali t. i. *gumiradli*. To so bili vozovi, ki so namesto lesenih koles imeli avtomobilske gume. Tako so začele strojne konjske moči izpodrivati konje, saj je sčasoma tudi konjsko vleko zamenjal traktor.

2.2.1.3 Kovaštvo

Kovaštvo je bilo v preteklosti ena pomembnejših obrtnih panog, tako v mestu kot na podeželju. Vsak pomembnejši kraj je imel svojega kovača. Kovaška obrt se je prenašala iz roda v rod, to pa je prinašalo reden zaslužek. Za kovača si moral imeti mojstrski izpit, do katerega si prišel po nekajletnem vajeniškem stažu.³¹

Kovaštvo se je v povezavi s konji razvijalo v dveh smereh. Klasični ali orodni kovači so sodelovali pri izdelavi vozov in pripomočkov za urjenje in vzdrževanje konj. Za podkovanje konj pa obstaja posebno kovaško področje, imenovano podkovsko kovaštvo.

Ti kovači so se izobraževali v posebnih podkovskih šolah (v Ljubljani, Zagrebu, Mariboru), bili pa so tudi vaški živinozdravniki, ki so celo pregledovali meso za prodajo.

³⁰ <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/vozovi-in-kocije>, pridobljeno 28. 12. 2021.

³¹ Kancler, Vanja, Konj v slovenskih narečjih, slovstveni folklori in literaturi.

Poklic podkovskega kovača v Sloveniji danes opravlja zelo majhno število ljudi – kakšnih petnajst. Podkovski kovač strokovno preoblikuje kopito in podkuje domače rejne živali, predvsem delovne konje, kasače, jahalne konje in govedo.³² Pri tem žival najprej razkuje, očisti, obreže in dodela kopito, pri čemer izvaja obrezovanje, ščipanje, piljenje in oblikovanje roževine. Nato popravi kopita in preveri stojo živali. Podkev umeri, jo namesti in s kovaškimi žebliji pribije na kopito, kopito oblikuje in opili žeblje. Po kovanju pregleda in oceni kopito, stojo in hod živali. Pravilno oblikovano in spodrezano kopito, pravilna namestitev podkve ter natančno podkovanje omogočajo pravilno gibanje konja, s tem pa ga tudi obvarujemo pred poškodbami. Podkovski kovač zna izdelati različne tipe podkev, pozna materiale in orodja za izdelavo podkev ter tudi različne tehnike namestitve in snemanja podkev, kot sta hladno in vroče kovanje.

Slika 18: Mobilna delavnica podkovnega kovača
(foto: Simon Terpotec)

Podkovski kovač mora biti komunikativen, da svojim strankam razloži zdravstveno stanje kopit ali parkljev njihovih živali. Priporoča jim način kovanja ali dela in jih tudi sam opomni, ko je žival potrebna kovanja. Dober kovač se zanima za dodatno izobraževanje pri domačih podkovskih kovačih – mojstrih, tujih poklicnih kovačih ter na seminarjih v tujini. Pregledati mora tudi literaturo o kovanju, konjih, revije, strokovno literaturo in

³² <https://www.mojaizbira.si/poklici/podkovski-kovac>, pridobljeno 15. 12. 2021.

spremljati nove smernice na tem področju. Prav tako je koristna udeležba na seminarjih o boleznih kopit in parkljev živali.³³

2.2.1.4 Sedlarstvo

Nekoč ljudje ne bi preživel brez sedlarjev in jermenarjev. Vsa vlečna oprema za živino in konje je bila iz najkvalitetnejšega usnja. Jermeni so vrteli vse kmečke stroje, deloma tudi kovačije in žage.

Sedlarstvo je usnjarska obrt za izdelovanje različne konjske opreme (jezdna in tovorna sedla, komati). V preteklosti je bilo sedlarstvo vedno mestna oziroma trška obrt, prepletalo se je z jermenarstvom in torbarstvom ter imelo med obrtni zaradi premožnih naročnikov posebno ugledno mesto.

Sedlarska in jermenarska obrt na Slovenskem naj bi se začela v 14. stoletju. Najpogostejši izdelki sedlarjev so bili in so še vedno konjski komati in goveji naglavni komati, sedala in druge izdelke pa so izdelovali le v manjši meri.³⁴

Konjski komati in vprežno jermenje so sedlarji pričeli izdelovati v začetku 15. stoletja, ko se je začelo pojavljati furmanstvo. V Sloveniji se je vpreganje konj za potrebe transporta pričelo pojavljati šele v 17. stoletju.

Sedlarstvo je po 2. svetovni vojni pričelo hitro propadati, saj so z uveljavitvijo kmetijske mehanizacije in avtoprevoznitva konji postali skoraj nepomembni. Sedlarji so se preusmerili v tapetništvo, torbarstvo, galanterijo in izdelavo tesnil za strojno industrijo. Razmah športnega in predvsem rekreativnega konjenitva v zadnjem času je znova spodbudil sedlarstvo, ki ga oživljajo predvsem potomci nekdanjih mojstrov.³⁵

³³ https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica, pridobljeno 15. 12. 2021.

³⁴ <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/sedlarstvo>, pridobljeno 15. 12. 2021.

³⁵ <https://sl.wikipedia.org/wiki/Sedlarstvo>, pridobljeno 15. 12. 2021.

2.2.2 Prazniki in običaji, povezani s konji

V slovenskem izročilu obstaja za vsako obdobje leta več različnih običajev oziroma praznikov, povezanih s konji. Vsi so povezani s staroslovanskimi verovanji in prenešeni v krščansko verovanje.

V zimskem času je najbolj znan praznik **štefanovo**, ki ga praznujemo 26. decembra. Krščanska cerkev svetega Štefana slavi kot prvega mučenca, kot zavetnika konj pa ga je določila samovoljno. S tem je nadomeščena vloga starega slovanskega boga čred in živine Velesa ali Volosa. Na praznik svetega Štefana poteka blagoslov konj. Konje razporedijo v vrsto, kjer jih domači duhovnik blagoslovi in jim ponudi kruh, pomočen v slano vodo.

Slika 19: Blagoslov konj v Šentilju pri Velenju
(vir: Muzej Velenje)

Pomladanski praznik, povezan s konji, ki ga Slovenci praznujemo 23. aprila, se imenuje **jurjevo**. Jurij naj bi bil vitez, ki je nekega dne prijahal mimo vasi, ki jo je stražil strašen zmaj. Ta zmaj bi lahko vas uničil z enim samim zamahom repa, da pa tega ne bi storil, je v zameno vsako leto zahteval najlepše dekle iz vasi. Ko je Jurij videl, kaj se dogaja v vasi, se je odločil, da se bo boril z zmajem. V boju je bil uspešen in tako rešil vas.

Obstajajo tudi druge različice te zgodbe, vse pa se končajo z Jurijevo zmago.

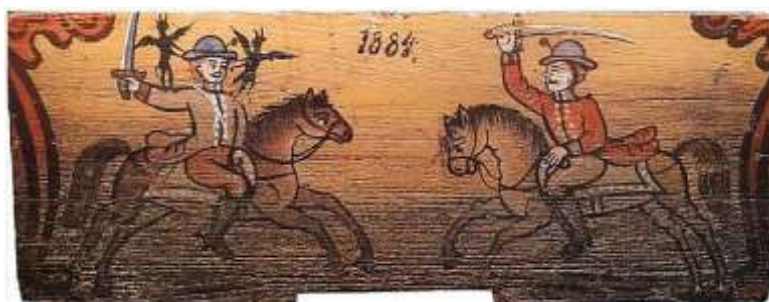
Jurjevo praznujejo v več vaseh po Sloveniji, najbolj znano pa je v praznovanje v Beli krajini. Ta praznik ni tako povezan s konji kot štefanovo, vendar še obstaja rahla vez. Sveti Jurij naj bi namreč prijahal na belem konju, okrašenem v cvetje ter zelenje, in ne bi smel razjahati, dokler ne prejezdí vse župnije.

Slika 20: Sveti Jurij v boju z zmajem

(vir: <https://volhvablog.wordpress.com/2018/10/10/o-konju>, pridobljeno 3. 2. 2022)

Ob začetku poletja, 23. junija, praznujemo **kresno noč**, praznik, katerega ime pove, da je povezan z ognjem, kresovanjem in soncem, ki v tem času doseže najvišjo točko (poletni solsticij). Zgodba o Kresniku pove, da je bil ob rojstvu zaznamovan s konjskimi kopiti in je prevzemal tudi konjsko podobo. Po slovanskem izročilu je njegov oče nebeški vladar Perun, on pa naj bi bil posrednik med ljudmi in slovanskimi bogovi. Kresnik je sčasoma izgubil svojo bajeslovno vlogo. Najprej so o njem govorili kot o kraljeviču na konju, ki se je bojeval za dobro letino svoje dežele, kasneje pa je dobil vlogo vrača, ki se je lahko spreminjal tudi v konja.³⁶

Slika 21: Upodobitev Kresnika (desno) na panjski končnici

(vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Kresnik>, pridobljeno 3. 2. 2022)

³⁶ Kancler, Vanja, Konj v slovenskih narečjih, slovstveni folklori in literaturi.

Ob začetku jeseni je s konji povezan praznik, ki se imenuje **jarnik** (Jurij s pušo). Praznovanje je bilo povezano z godom sv. Jerneja (24. avgust), glede na stari julijanski koledar pa lahko gre za začetek jeseni (6. september). Jarnik naj bi ubil svojega brata Jarila, ki se je skrival pod podobo belega konja, belega kozoroga ali Zlatoroga. Ta ima dostop do zemeljskih zakladov in varstvo nad njimi ter je simbol rodovitnosti. Jarilo (Zlatorog) ubije brata iz pohlepa in strasti, vendar je sončni konj nesmrten. Iz njegove krvi zraste roža življenja, triglavska roža, roža mogota. Použije jo, oživi in nasprotnika pahne v brezno.³⁷

2.2.3 Konj v vojski in vojnah

Nekateri podatki kažejo, da naj bi konje v bitkah uporabljali že 2000 let pr. n. št., njihova vloga pa se je skozi stoletja spreminjala in manjšala. V času Rimskega imperija in v srednjem veku pa se je vojskovanje s konji zelo uveljavilo.³⁸

V 1. svetovni vojni so konjenico uporabljali za prevoz streliva, bolnišničnih vozov, poljskih kuhinj, topov itd. Nekatero državo (tudi Avstro-Ogrska) so takrat zahtevale od ljudi, da vojski izročijo svoje konje.³⁹

V tej vojni naj bi sodelovalo skoraj 12 milijonov konj. Veliko naj bi jih prišlo z Madžarske in Češke ter s Slovaške. Ko je teh pričelo primanjkovati, so jih države poskusile dobiti iz Belgije, Francije in ukrajinskega območja, pa tudi iz ZDA in Kanade. Konje so v Evropi za potrebe vojske uporabljali predvsem na vzhodni fronti ter na Balkanu, kjer zaradi terena motorna vozila in tanki niso bili primerni.⁴⁰

³⁷ <https://volhvablog.wordpress.com/2018/10/10/o-konju/>, pridobljeno 3. 2. 2022.

³⁸ Koncilja, Žiga, Prezrti heroji velike vojne.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Prav tam.

Slika 22: Napad konjenice leta 1917
(vir: Imperial War Museum)

Vloga posameznega konja na fronti se je ponavadi končala v desetih dneh, saj so v spopadih utrpeli poškodbe, eksplozije pa so jih zelo plašile, kar je povzročilo, da jih niso mogli uspešno nadzirati in so jih morali ubiti. Konji so umirali tudi zaradi strupenih plinov in hoje po bodeči žici. Pred plini so jih skušali zaščititi na več načinov: v nozdrvi so jim potisnili zamaške, uporabljali posebne vreče, kasneje pa celo razvili plinske maske za konje. Veliko število konj je poginilo tudi po koncu 1. svetovne vojne, saj države niso zmogle skrbeti zanje in so žalostno končali v klavnicah.⁴¹

Med 2. svetovno vojno so vse države konje uporabljale kot prevozno sredstvo predvsem na hribovitih območjih. Za različne namene so bili v uporabi tovorni konji (prevoz težkega tovora do nedostopnih območij), vlečni konji (pomoč motoriziranemu prevozu) in jahalni konji (patrulje, izvidnice ...).⁴²

⁴¹ Koncilja, Žiga, Prezrti heroji velike vojne.

⁴² Prav tam.

Slika 23: Vojak in konja s plinskimi maskami
(vir: Imperial War Museum)

Ko je poljska konjenica z 90.000 konji izgubila bitko proti Hitlerjevimi tankom, so se ljudje začeli zavedati, da konji ne morejo biti enakovreden nasprotnik mehanizaciji. Tako so jih po izumu orožja z dolgim dometom umaknili iz borb. Uporabljali so jih le še kot terensko transportno sredstvo.

Konji so v vojski danes prisotni samo še simbolično – za parade, častne straže, posebna spremstva in podobno.⁴³

2.2.4 Konji v športu

Z razmahom industrije in tehnologije so konji začeli izgubljati vlogo v transportu in industriji, po 2. svetovni vojni pa tudi bojno vlogo. Močnejše pa so se pričele razvijati različne konjeniške discipline in športne panoge: dresurno jahanje, preskakovanje ovir, galopske dirke, kasaške dirke, *western* stil jahanja in druge discipline.

Uporaba konj v športne namene sega v čas stare Grčije, ko sta se na XXV. starogrških olimpijskih igrah, ki so bile leta 680 pr. n. št., prvič uvrstili dve konjeniški disciplini: dirke z dvovprego in četverovprego. Kasneje, leta 648 pr. n. št. pa so dodali še konjske

⁴³ Goljevšček Demšar, Metka, Konj in človek – tisočletno sožitje.

dirke, ki so bile podobne današnjim galopskim dirkam, le da so jahali brez sedla, ker ga takrat še niso poznali.⁴⁴

Slika 24: Grška amfora z motivom štirivprege
(vir: *Konj in človek – tisočletno sožitje*)

Dresurno jahanje se je razvilo nekoliko kasneje. Starogrški zgodovinar, filozof in vodja konjenice Ksenofont (okoli leta 430–354 pr. n. št.) je s pomočjo dresurnih vaj pripravljaj jezdece in konje, da bi se najbolje obnesli na bojišču. Dresura je torej prvotno služila predvsem učinkovitemu izpolnjevanju nalog in ukazov v bitkah. O tem je napisal prvo znano knjigo »Umetnost konjarjenja«.

Konjeniški šport je bil popularen tudi v času starih Rimljanov, ko so na hipodromih uživali v navideznih bojih konjev, slonov, akrobacijah vitezov na konjih, predvsem pa v konjskih dirkah.

V srednjem veku so na Britanskem otočju, po vzoru Rimljanov, zaživele galopske dirke. Najprej so bile galopske dirke običaj in popestritev na sejmi in različnih verskih praznikih, kasneje pa so pridobile prestižni pomen, saj so bili pokrovitelji dirk večinoma kralji in plemiči. Udeležba je bila privilegij aristokracije in bogatašev. Kakšen pomen so imele konjske dirke, pove tudi to, da na dan dirk parlament ni zasedal.

⁴⁴ Goljevšček Demšar, Metka, *Konj in človek – tisočletno sožitje*.

V obdobju renesanse je jahanje postalo umetnost. Dresura je še vedno služila predvsem za pripravo konj na učinkovito izvajanje nalog in ukazov v bitkah. Začelo pa se je tudi ustanavljanje jahalnih šol, ki so imele cilj razviti hitrega, lahko vodljivega in okretnega vojaškega konja. Tako je bila v 16. stoletju ustanovljena neapeljska akademija, kjer so razvili pravilno držo jahača. Ustanovitelj akademije Federico Grisone je napisal knjigo »Pravila jahanja« in kasneje še »Pravila konjarjenja«, ki sta bili po zapisih Ksenofonta prvi knjigi o vzgoji konj.

V tem času je bila ustanovljena tudi pariška dresurna šola, kjer so trdili, da je uporaba biča in ostrog znak pomanjkanja znanja. Jahanje in vzgojo konj so dojemali kot umetnost.

V 18. stoletju je konjeniško področje zaznamoval francoski mojster Francois Robichon de la Gueriniere, ki je bil najslavnejši in najvplivnejši učitelj dresurnega jahanja tistega obdobja. Umetnost jahanja je predstavil na akademski način in zasnoval teorijo, na kateri sta kasneje nastali dve največji evropski jahalni šoli - Šola konjenice Saumur v Franciji in Španska šola jahanja na Dunaju. Njegova dognanja se še danes uporabljajo v dresurnem jahanju.

Slika 25: Francoski mojster Francois Robichon de la Gueriniere
(vir: Goljevšek Demšar, 2010)

V Sloveniji se je dresurno jahanje razvilo predvsem v okviru lipiške šole jahanja⁴⁵, ko je bil leta 1952 v Lipici ustanovljen oddelek za visoko šolo jahanja in dresuro. Vodenje je prevzel priznani ruski konjeniški trener Akarov.

Slika 26: Šola jahanja Lipica

(vir: <https://www.lipica.org/>, pridobljeno 15. 12. 2021)

Tekmovanje za preskakovanje ovir se je iz priljubljenega športa lova na lisice razvilo v 19. stoletju v Angliji in na Irskem. Prva tekmovanja so bila v Franciji že leta 1865, nekaj let kasneje pa so jih organizirali že tudi v Avstro-Ogrski. Ker je bil ta šport dokaj nevaren, so tekmovali predvsem vojaki in oficirji.⁴⁶

Preskakovanje ovir, dresurno jahanje ter vsestranska preizkušnja konja (*military*) so leta 1912 v Stockholmu prvič postale oficirske discipline. Tekmovalo je 70 konj in jezdecev. Konjeniški šport se je hitro razvijal. Vse več privržencev in tekmovalcev je dobival tudi med civilnimi osebami, to pa je vplivalo na spremenjeno filozofijo športa. Konj ni bil več objekt, temveč je postal prijatelj in partner v športu.

⁴⁵ <https://www.lipica.org/si/zgodovina>, pridobljeno 15. 12. 2021.

⁴⁶ <https://www.konj-zveza.org/discipline/preskakovanje-ovir>, pridobljeno 15. 12. 2021.

Preskakovanje ovir se je v zadnjih desetletjih iz »gladiatorske predstave«, v kateri sta bila pomembna le moč konja in pogum jezdeca, razvilo v tehnično disciplino. Na prvem mestu je varnost konja in jezdeca, zato ta disciplina ponuja predvsem veliko estetskih užitkov ob opazovanju njune harmonije. Zapore so enako visoke kot prej, le da so veliko varnejše, sama postavitve proge pa je tehnično mnogo zahtevnejša. Od jezdeca zahteva veliko občutka in znanja, od konja pa izšolanost, ki jo lahko dosežemo le s potrpežljivim in dolgotrajnim delom.

Slika 27: Preskakovanje ovir

(vir: <https://www.konj-zveza.org/>, pridobljeno 29. 1. 2022)

V Sloveniji znana in razvita disciplina konjskega športa je tudi kasaštvo, ki se je razvilo iz dirk vpreg, ki so jih poznali že asirski kralji leta 1500 pr. n. št. Že takrat so bile znane posebne pasme konj za dirke vpreg in posebno oblikovane kočije.⁴⁷

Dirke z vpregami so bile zelo popularne tudi v starem Rimu, kjer so veliko pozornost posvečali vzreji konj in posebej vodili vzrejne knjige. Dirke so izvajali na hipodromih,

⁴⁷ <https://www.britannica.com/sports/harness-racing>, pridobljeno 29. 1. 2022.

od katerih je še posebej znan Circus Maximus v Rimu. Posebno dobrim konjem so po smrti postavili spomenike in nanje navedli njihove uspehe.

Ponoven razcvet je kasaštvo doživelo v 19. stoletju v Angliji in ZDA. Od tam pa se je ta šport razširil v Francijo in Italijo.

Začetek kasaštva v Sloveniji sega v 19. stoletje, ko so se leta 1874 odvile prve kasaške dirke v okolici Ljutomera. V Ljutomeru se je tradicija ohranila do danes, saj tam še vedno prirejajo kasaške dirke. O pomenu takih dirk v tem koncu Slovenije govori tudi razvoj pasme ljutomerski kasač.⁴⁸

Slika 28: Kasaška dirka

(vir: <https://visit-prlekija.eu/kasastvo-in-muzej-ljutomerski-kasac>, pridobljeno 29. 1. 2022)

2.2.5 Uporaba konj v slovenski policiji

Slovenska policija konje uporablja pri svojem delu že od začetka 20. stoletja, ko je leta 1920 bila ustanovljena prva konjeniška enota.

Iz partizanskih enot je bila po 2. svetovni vojni ustanovljena močna konjeniška enota, ki je v takratnih organih za notranje zadeve, ki se je imenovala milica, skrbela za red in mir.

⁴⁸ Baš, Angelos, Začetki ljutomerskih konjskih dirk.

Zaradi uvajanja različnih motornih vozil se je v 60. letih uporaba konj v takratni milici močno zmanjšala. Ponovno so se konji pričeli uporabljati v 70. letih, ko se je zaradi novih obmestnih naselij pojavila potreba po učinkovitem nadzoru večjih območij.⁴⁹

Slika 29: Policijska patrolja na konjih

(vir: <https://www.policija.si/images/stories/DelovnaPodrocja/konji/Predstavitev/>, pridobljeno 6. 1. 2022)

Danes policisti konjeniki opravljajo naloge vzdrževanja javnega reda ob večjih prireditvah in pri nadzoru meje. Sodelujejo tudi v številnih preventivnih aktivnostih policije v šolah, vrtcih in v okviru promocije poklica policista.⁵⁰

2.2.6 Konjereja v Sloveniji

Začetek konjereje na Slovenskem sega v 15. stoletje, ko je v Sloveniji obstajal kraški konj in križanci tega konja z drugimi pasmami. O tem je pisal že Janez Vajkard Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske, kjer je poročal o cesarski kobilarni na Krasu in nasploh o konjih in konjereji na Kranjskem.⁵¹

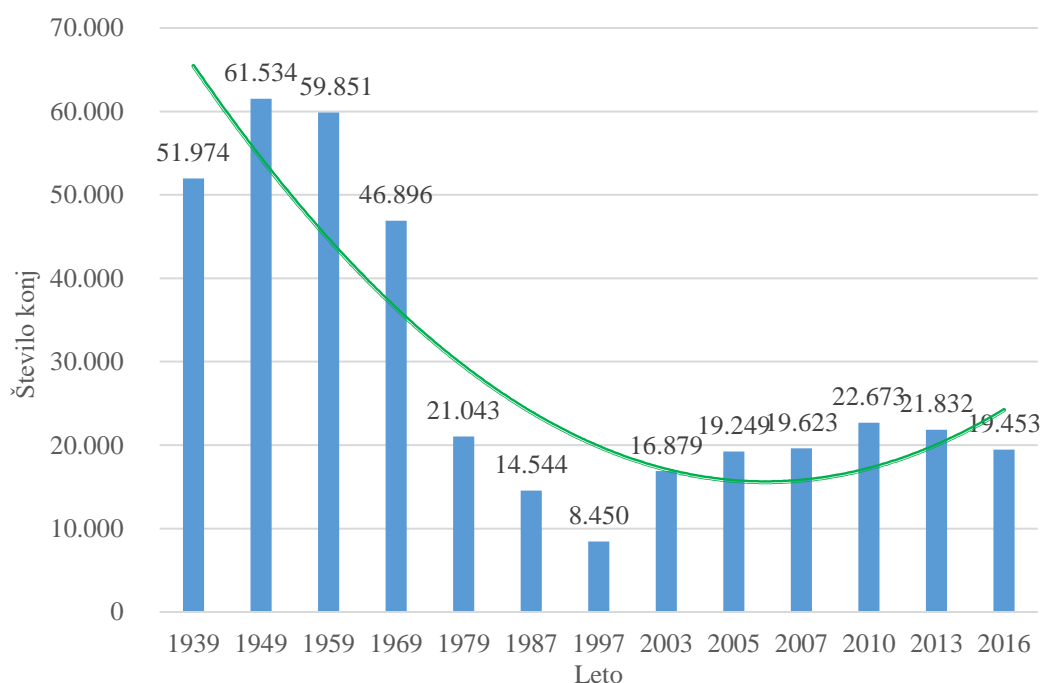
⁴⁹ <https://www.policija.si/nase-naloge/delo-s-sluzbenimi-konji/zgodovina-uporabe-konj-v-slovenski-policiji>, pridobljeno 29. 1. 2021.

⁵⁰ <https://www.policija.si/nase-naloge/delo-s-sluzbenimi-konji>, pridobljeno 29. 1. 2022.

⁵¹ Mesarič, Matjaž, Rus, Janez, Konjereja v Sloveniji.

V 20. stoletju se je pričelo na področju konjereje organizirano strokovno delo, ko je bil leta 1918 v Mariboru ustanovljen Konjerejski odsek za Štajersko in Prekmurje. Leto kasneje je pričel delovati še Konjerejski odsek za Kranjsko. Od leta 1920 sta oba odseka delovala v okviru Kmetijske družbe v Ljubljani. Leta 1930 sta se odseka združila v enotno Konjerejsko društvo za Dravsko banovino.

Podatki o številu konj v Sloveniji segajo v leto 1934, vendar so v različnih virih podatki drugačni. V raziskovalni nalogi sem uporabila podatke, dosegljive na spletnih straneh Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) in v knjigi Konjereja v Sloveniji⁵². Podatki o številu konj so predstavljeni v grafu 1, kjer je poleg števila konj z zeleno krivuljo prikazan tudi trend padanja oziroma rasti števila konj.

Graf 1: Število konj v Sloveniji v letih 1939-2016

Kot je razvidno iz grafa, je bilo leta 1936 v Sloveniji več kot 50.000 konj, po 2. svetovni vojni pa se je to število še povečevalo in je preseglo 60.000. Z razvojem kmetijske mehanizacije se je v večini evropskih držav število konj potem pričelo zniževati. To se je

⁵² Mesarič, Matjaž, Rus, Janez, Konjereja v Sloveniji.

poznalo tudi v Sloveniji. V obdobju od leta 1969 do leta 1979 je za Slovenijo značilen nenadzorovan izvoz konj, kar je povzročilo nadaljnje padanje števila konj.

V 80. in 90. letih 20. stoletja je konj dokončno izgubil vlogo delovne živali, kar se kaže v nadaljnjem padanju števila konj. Število konj je doseglo najnižjo točko leta 1997, ko je bilo v Sloveniji le 8.450 konj. Po letu 1997 pa je začelo število konj v Sloveniji rasti, kar je značilno tudi za druge razvite evropske države (Francija, Nemčija, Nizozemska ...). Trend povečevanja števila konj je značilen tudi za začetek 21. stoletja. Dejavnik, ki vpliva na povečanje števila konj v Sloveniji, je predvsem razvoj konjeniških športov in ljubiteljskega konjeništv, ki ga podpira ugodna gospodarska rast.

Konjeniška društva, klubi in ljubitelji konj so se že od konca 2. svetovne vojne združevali v okviru Konjeniške zveze Slovenije (v nadaljevanju: KZS)⁵³. Le-ta je bila ustanovljena leta 1947. Do leta 1991 je KZS delovala v okviru Konjeniške zveze Jugoslavije, leta 1991 pa se je kot samostojna včlanila v Mednarodno konjeniško zvezo (Federation Equestre Internationale – FEI) s sedežem v Lausanne. Poglavitno poslanstvo KZS je pospeševanje stalnega razvoja konjeništv na nacionalni ravni in skrb za razvoj in popularizacijo konjeniškega športa. KZS skrbi za spoštovanje in podpiranje idealov in načel jahanja, hkrati pa razvija pogoje, ki poudarjajo privlačnost za sodelujoče in za gledalce.

Ves čas delovanja KZS v samostojni Sloveniji se število članov povečuje. Tako je trenutno v okviru KZS registriranih 630 tekmovalcev in 106 klubov, društev oziroma organizacij⁵⁴, ki delujejo tako na športnem kot rekreativnem nivoju. Vsem pa je enako to, da delujejo v dobrobit konja. V tabeli 1 je prikazano članstvo v KZS od 2018 do 2020.

Tabela 1: Število članov Konjeniške zveze Slovenije

	2018	2019	2020
Tekmovalni klubi	33	38	35
Netekmovalni klubi	10	7	6
Podporni člani	11	8	24
Registrirani tekmovalci	642	658	676
Registrirani konji	666	6743	590

⁵³ <https://www.konj-zveza.org/konjeniska-zveza-slovenije/>, pridobljeno 15. 2. 2022.

⁵⁴ Prav tam

3 METODE DELA

Vsebine, ki sem jih predstavila v predhodnih poglavjih, sem raziskala s pomočjo zbranega gradiva, ki sem ga pridobila v Muzeju Velenje, Muzeju novejšje zgodovine Celje in v Knjižnici Velenje. Veliko gradiva in podatkov sem poiskala tudi preko spleta.

Predstavljene vsebine sem z namenom potrditve uvodoma postavljenih hipotez raziskala z izvedbo ankete med učenci, dijaki in osnovnošolskimi ter srednješolskimi učitelji.

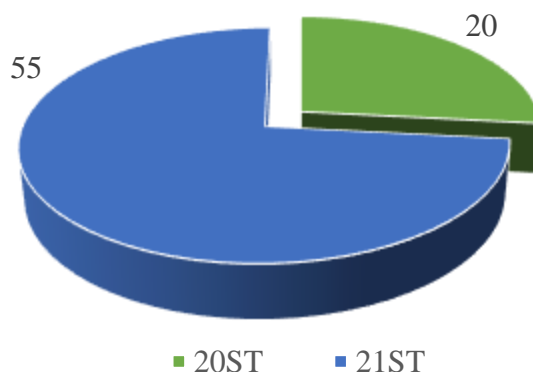
V gradivu ugotovljene podatke sem raziskala z izvedbo intervjujev z osebami, katerih poklicna pot je (bila) povezana s konji.

3.1 ANKETA

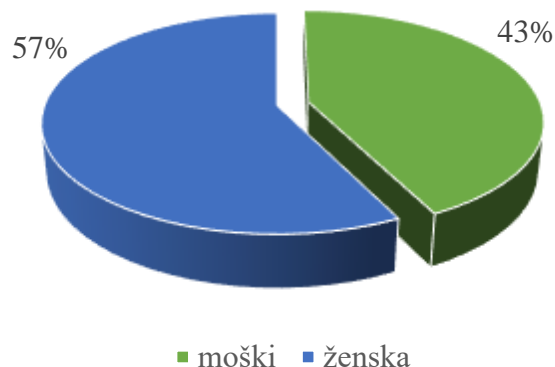
Za izvedbo anket sem skupaj z mentorjem izdelala anketni vprašalnik, ki se nahaja v prilogi raziskovalne naloge. V anketnem vprašalniku sem anketirance najprej prosila, da opredelijo svoj spol in starost. Nato sem jim zastavila pet vprašanj, ki so mi bila v pomoč pri potrditvi zastavljenih hipotez.

Cilj je bil pridobiti vsaj 120 izpolnjenih anket, vendar sem jih zaradi zaostrenih zdravstvenih razmer uspela pridobiti le 75. Anketirance sem razdelila v dve starostni skupini: anketiranci, rojeni v 20. stoletju (v nadaljevanju 20ST), in anketiranci, rojeni v 21. stoletju (v nadaljevanju 21ST).

V grafu 2 je predstavljeno število anketirancev v posamezni skupini, v grafu 3 pa delež anketirancev po spolu.

Graf 2: Število anketirancev v posamezni starostni skupini

Graf 3: Delež anketirancev po spolu

3.2 INTERVJUJI

Intervjuje sem izvedla z naslednjimi osebami:

- z gospo Marto Sentinšek, 81-letno nekdanjo furmanko, ki je bila rojena v zdaj potopljeni vasi Družmirje in trenutno živi v Velenju, stik z njo mi je pomagala vzpostaviti moja babica, s katero sta skupaj odraščali;
- s Simonom Terpotcem, ki se kot samostojni podjetnik poklicno ukvarja s podkovskim kovaštvom in je koval tudi konja, ki sem ga imela v najemu;
- z Urbanom Hrušovarjem, ki je po poklicu veterinar, poleg tega pa je v prostem času (tudi moj) trener jahanja.

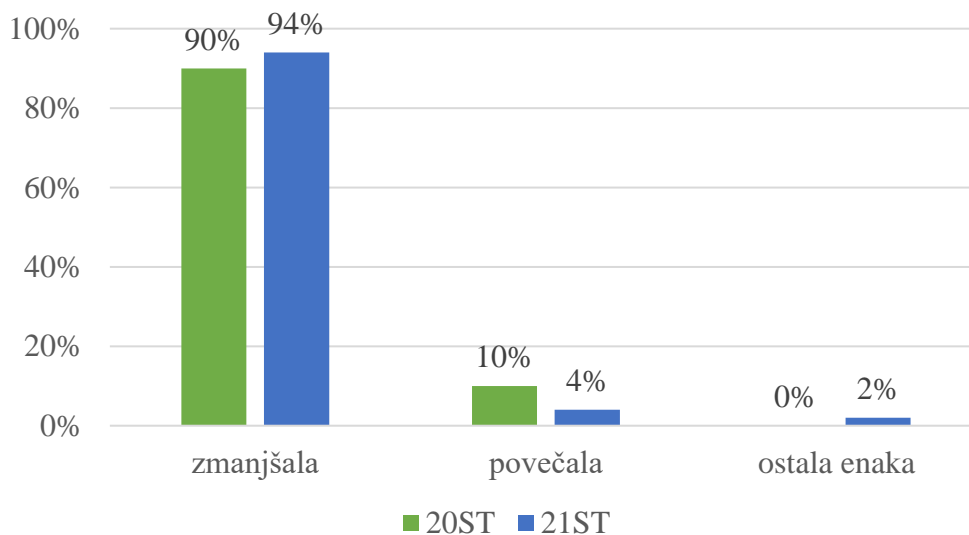
4 REZULTATI

4.1 ANALIZA REZULTATOV ANKET

Rezultate anket sem obdelala po posameznih vprašanjih. Odgovore na zastavljena vprašanja sem združila v prej omenjeni starostni skupini (rojeni v 20. stoletju in rojeni v 21. stoletju) in jih analizirala tudi po spolu. Pri vprašanjih, kjer sem anketirane prosila za njihovo mnenje, sem predstavila najpogostejše odgovore.

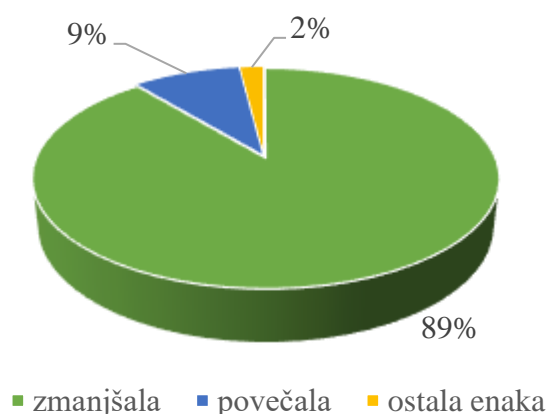
VPRAŠANJE 1: Ali menite, da se je raba konjev v zadnjem stoletju spremenila? Zakaj danes konji nimajo takšne vloge, kot so jo imeli pred več kot 100 leti? Kaj je najbolj prispevalo k temu?

Na prvi del vprašanja so vsi anketiranci, z izjemo enega, podali odgovor, da se je uporaba konj v zadnjem stoletju spremenila. V skupini 20ST je 90 % anketirancev podalo odgovor, da se je uporaba konj zmanjšala, le 10 % pa, da se je povečala. V skupini 21ST je 94 % anketirancev podalo odgovor, da se je uporaba konj zmanjšala, 4 % da se je povečala, 2% anketirancev pa je mnenja, da je uporaba ostala relativno enaka. Deleži odgovorov po starostni skupini so predstavljeni v grafu 4.

Graf 4: Delež odgovorov anketirancev po starostni skupini na prvo vprašanje

Vsi moški anketiranci so mnenja, da se je uporaba konj zmanjšala. Deleži odgovorov anketirancev ženskega spola pa so predstavljeni v grafu 5.

Graf 5: Deleži odgovorov anketirancev ženskega spola na prvo vprašanje

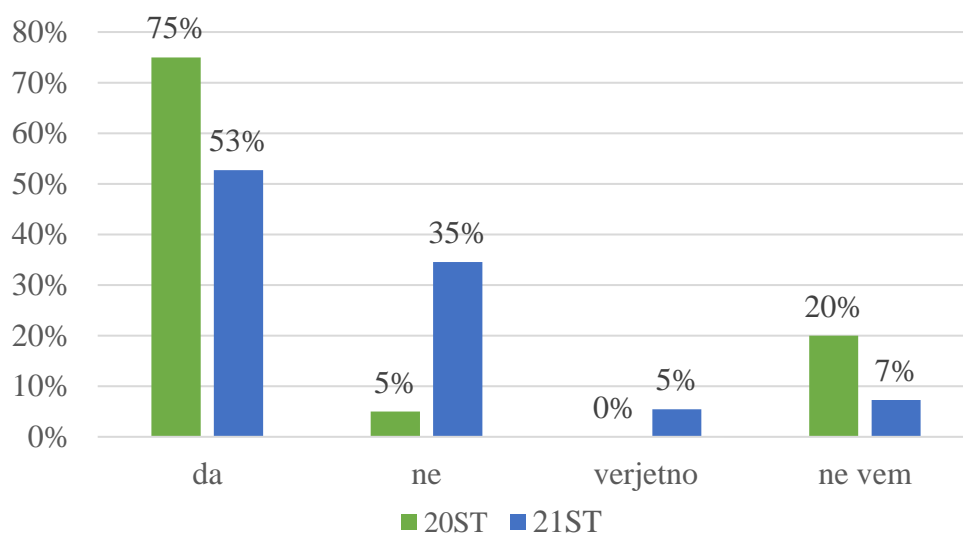
Anketirani so na drugi in tretji del prvega vprašanja podajali skupne odgovore. V tabeli 2 so predstavljeni najpogostejši odgovori v posamezni skupini.

Tabela 2: Najpogostejši odgovori na drugi del prvega vprašanja

Skupina	Najpogostejši odgovori
20ST	<ul style="list-style-type: none"> • Drugačno vlogo imajo predvsem zaradi razvoja, ne uporabljajo se več v transportne namene, ampak bolj v športne. • Zaradi sodobnejših prevoznih sredstev in sodobnejših obdelovalnih vozil na kmetijah. • Le redko vidimo konje še za kaj drugega kot golo jahanje. Danes so bolj za šport in sprostitvev, verjetno, da se ne bi živali preveč izkoriščale.
21ST	<ul style="list-style-type: none"> • Konje so nadomestili stroji. • Ker imamo avte in druga prevozna sredstva. • Zaradi mehanizacije in robotizacije. Danes imajo konji večjo vlogo v stavih in športu. • Včasih so jih uporabljali za prevozno sredstvo, danes je jahanje hobi.

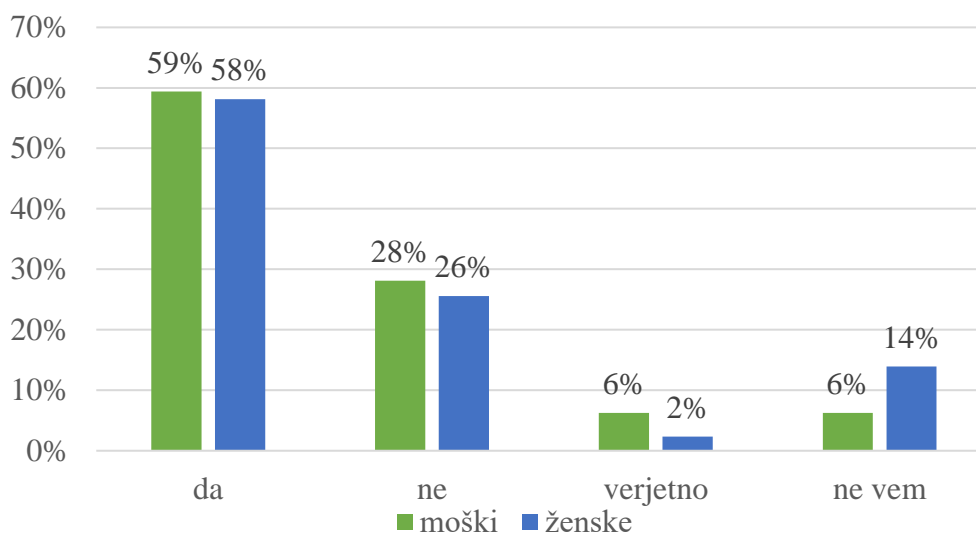
VPRAŠANJE 2: Ali mislite, da so bilo konji močno vpeti v lokalno okolje, iz katerega izhajamo (Velenje, Šaleška dolina)? Če ste odgovorili z da, navedite, na kakšen način.

V skupini 20ST je z DA odgovorilo 75 % anketirancev, 20 % jih je odgovorilo z NE VEM, 5 % pa je odgovorilo z NE. V skupini 21ST je pritrdilno odgovorilo 53 % anketirancev, z NE je odgovorilo 35 % anketirancev, 5 % jih je odgovorilo z VERJETNO in 7 % z NE VEM. Deleži odgovorov so predstavljeni v grafu 6.

Graf 6: Deleži odgovorov anketirancev po starostni skupini na 2. vprašanje

Deleži odgovorov na prvi del drugega vprašanja se glede na spol ne razlikujejo bistveno. Najbolj so se razlikovali pri odgovoru VERJETNO, kjer so moški anketiranci trikrat pogosteje podali ta odgovor kot ženske. Odgovor NE VEM pa je bil uporabljen več kot dvakrat pogosteje pri ženskah kot moških. Deleži odgovorov so predstavljeni v grafu 7.

Graf 7: Odgovori anketirancev moškega in ženskega spola na drugo vprašanje

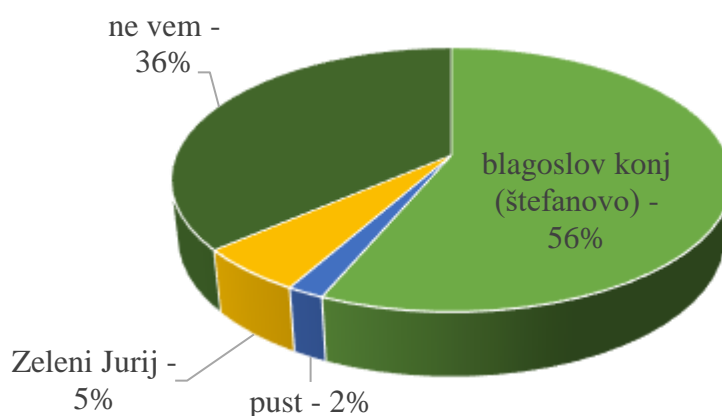
V drugem delu vprašanja sem anketirance prosila, naj navedejo tudi, na kakšen način so bili konji vpeti v lokalno okolje, če so prej odgovorili pritrdilno.

V odgovorih, na kakšen način so bili konji vpeti v lokalno okolje, so se najpogosteje pojavljali spodaj navedeni razlogi:

- v Velenju (Šaleški dolini) so bile kmetije in konji so pomagali pri kmečkih opravilih
- za prevoz tovora oziroma pomoč pri transportu
- opravila v gozdarstvu za spravilo lesa

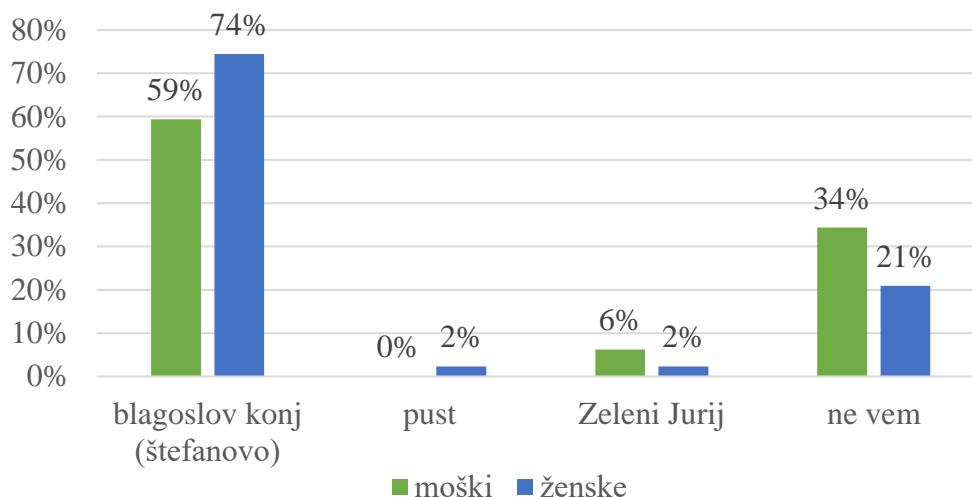
VPRAŠANJE 3: Konji so tudi del slovenske kulturne dediščine. Navedite nekaj običajev (praznikov), ki jih povežemo s konji. Ali se vam zdi, da se v zadnjem času ta dediščina spet obuja?

Pri poznavanju običajev, povezanih s konji, so vsi anketiranci v skupini 20ST navedli, da poznajo običaj blagoslova konj oziroma štefanovo. V skupini 21ST pa je bilo podanih več različnih odgovorov. Vrste odgovorov in njihovi deleži so predstavljeni v grafu 8.

Graf 8: Deleži odgovorov skupine 21ST o običajih, povezanih s konji

Poznavanje običajev, povezanih s konji, se glede na spol razlikuje. Večinoma ženske poznajo več običajev kot moški. To je razvidno predvsem iz deleža odgovorov, da moški niso poznali nobenega običaja. Deleži odgovorov glede na spol so predstavljeni v grafu 9.

Graf 9: Poznavanje običajev glede na spol

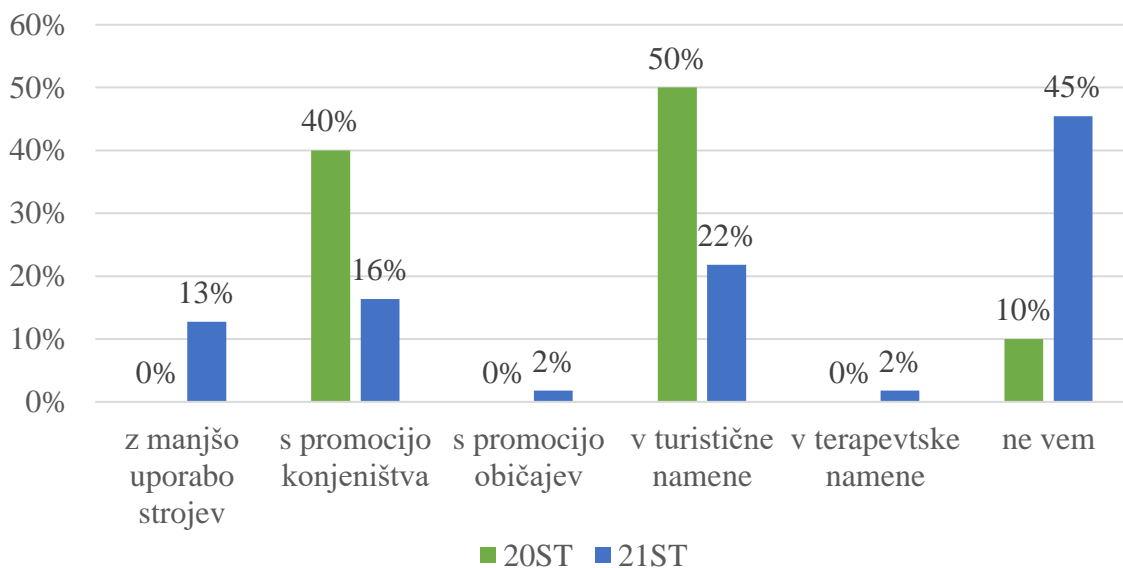
VPRAŠANJE 4: Na kakšen način bi danes lahko spet popularizirali rabo konjev v našem domačem okolju? Kdo bi lahko pri tem odigral pomembno vlogo?

Pri tem vprašanju so bili odgovori zelo raznoliki, zato sem jih za potrebe analize združila v množice, prikazane v tabeli 3.

Tabela 3: Množice odgovorov na 4. vprašanje

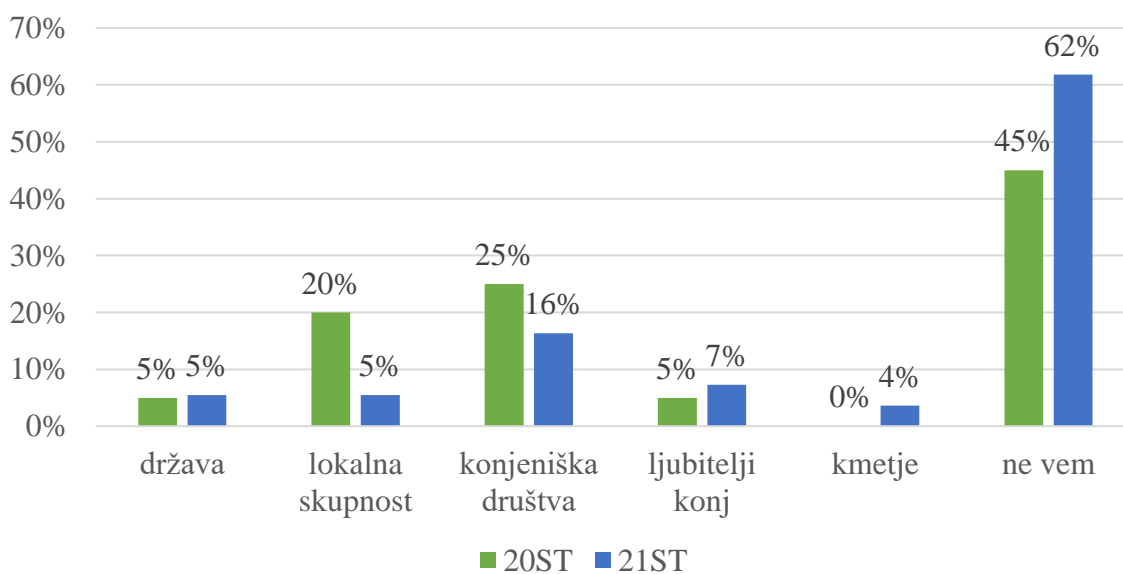
Na kakšen način bi danes lahko spet popularizirali rabo konjev v našem domačem okolju?	Kdo bi lahko pri tem odigral pomembno vlogo?
<ul style="list-style-type: none"> • z manjšo uporabo strojev • s promocijo konjeništv • s promocijo običajev • v turistične namene • v terapevtske namene • ne vem 	<ul style="list-style-type: none"> • država • lokalna skupnost • konjeniška društva • ljubitelji konj • kmetje • ne vem

Odgovori na prvi del vprašanja so po skupinah anketirancev prikazani v grafu 10.

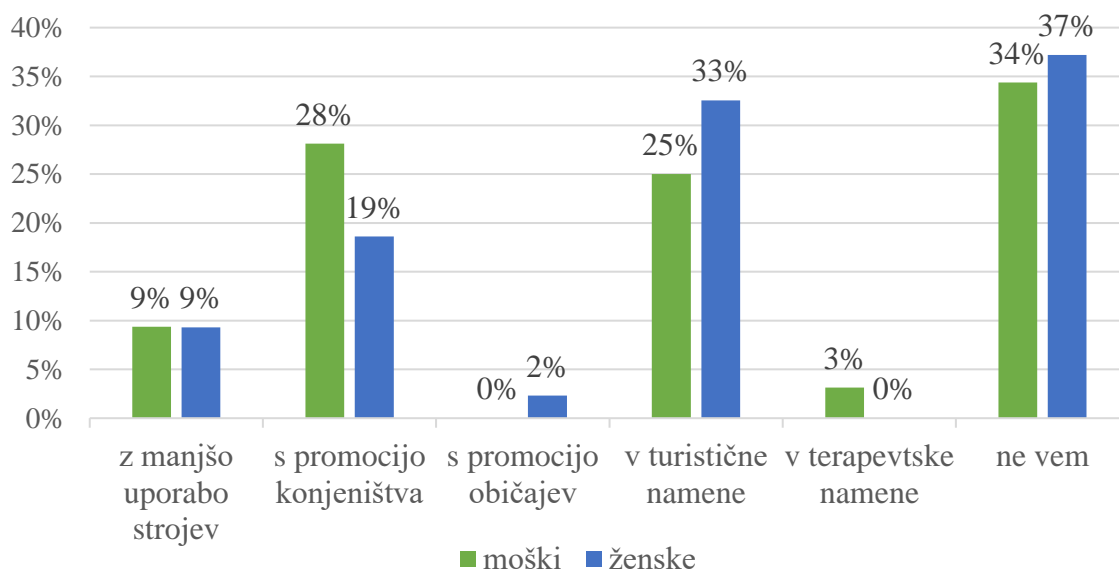
Graf 10: Deleži odgovorov na prvi del 4. vprašanja po skupinah

Odgovori na drugi del vprašanja so po skupinah anketirancev prikazani v grafu 11.

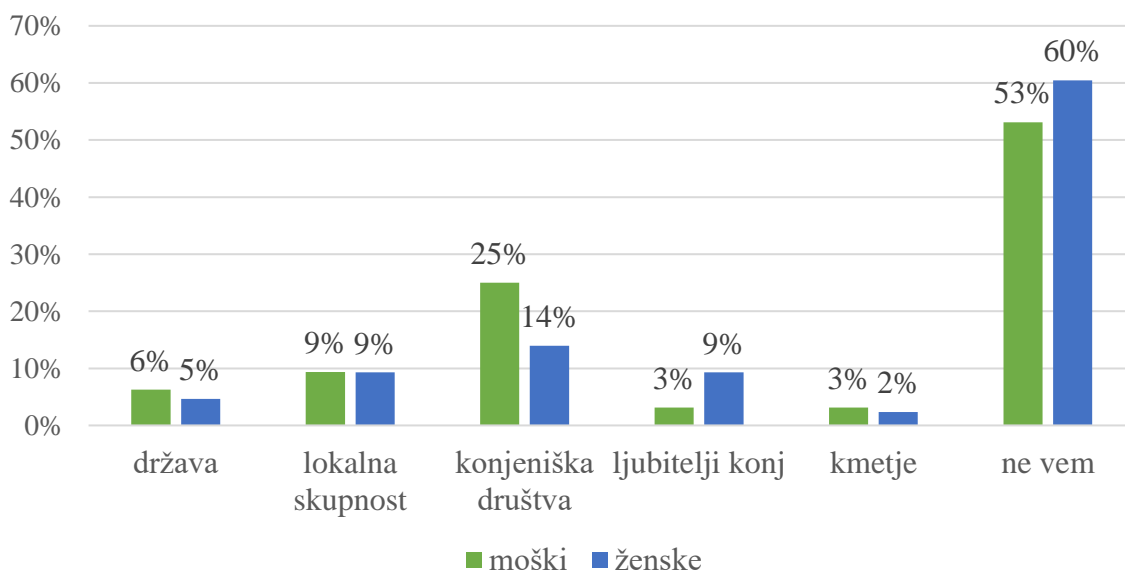

Graf 11: Deleži odgovorov na drugi del 4. vprašanja po skupinah

Odgovori na prvi del vprašanja (graf 12) in drugi del vprašanja (graf 13) so prikazani tudi glede na spol.

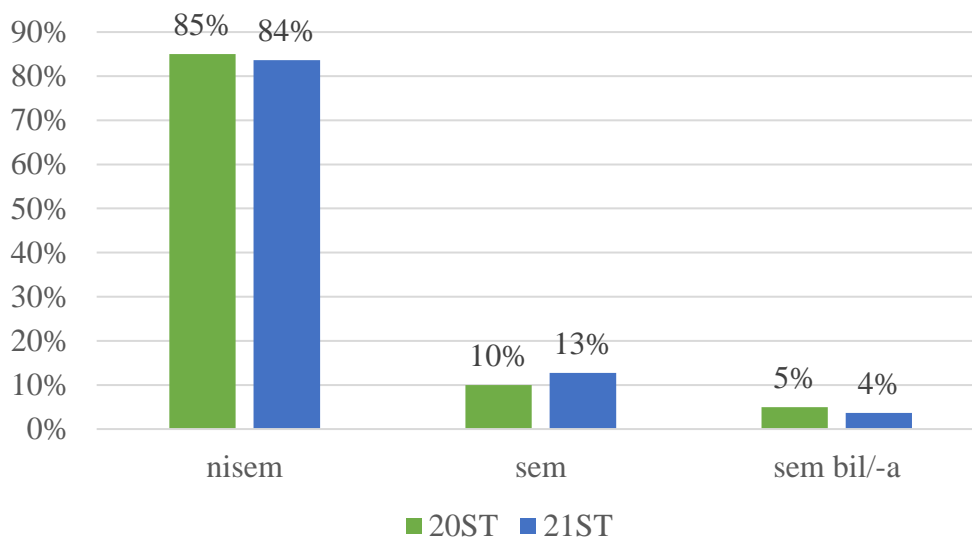
Graf 12: Deleži odgovorov na prvi del 4. vprašanja po spolu

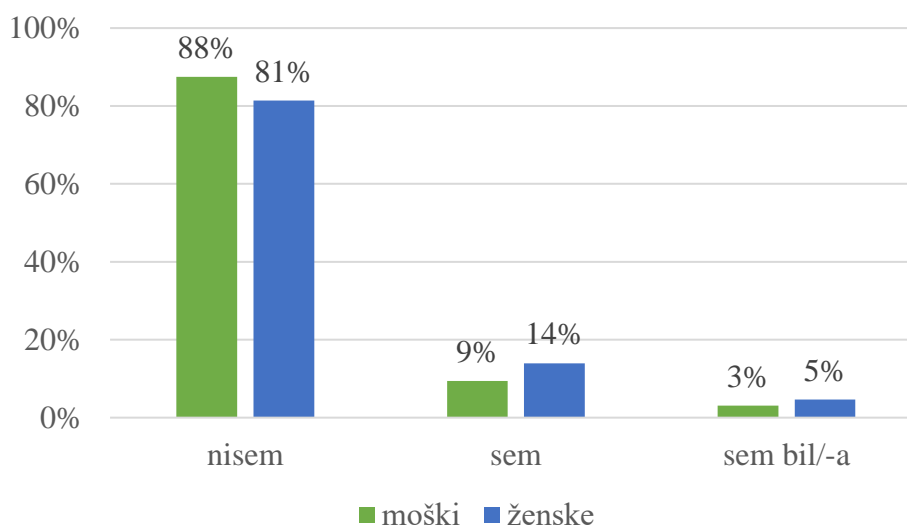
Graf 13: Deleži odgovorov na drugi del 4. vprašanja po spolu

VPRAŠANJE 5: Ali si tudi sam/-a na kakšen način povezan/-a s konji? Če da, te prosim, da napišeš, kako (lastnik konja, član konjeniškega društva, ljubitelj konj ...).

Anketiranci, ne glede na spol ali starostno skupino, v veliki večini niso povezani s konji. Podrobno so odgovori glede na starostno skupino predstavljeni v grafu 14, glede na spol pa v grafu 15.

Graf 14: Deleži odgovorov na prvi del 5. vprašanja po starostni skupini

Graf 15: Deleži odgovorov na prvi del 5. vprašanja po spolu

Anketiranci, ki so ali so bili povezani s konji, so podali naslednje odgovore:

- sem član/-ica konjeniškega kluba oziroma društva
- sem lastnik/-ca konja

- hči je ljubiteljica konj in redno jezdi
- včasih sem jezdil/-a konje

Najpogostejši odgovor v zvezi s povezanostjo s konji je bil 'sem član/-ica konjeniškega kluba', pojavil pa se je le v starostni skupini 21ST. V veliki večini so jih podale dekleta oz. ženske.

4.2 ZAPISI INTERVJUJEV

INTERVJU S FURMANKO MARTO SENTINŠEK

Kako ste postali furmanka?

Oče je umrl in ni bilo nikogar, ki bi služil denar, denar pa se je služil s 'furami'. Bila sem najstarejša, stara 15 let. Morala sem vpreči konja in iti vozit.

Slika 30: Marta Sentinšek na vozu, naloženim z lesom
(vir: Marta Sentinšek)

Katerega leta ste začeli?

Leta 1955. Jaz sem vozila kake 4 leta. Drugače pa je furmanstvo zamrlo, ko so se pojavili traktorji. Konje smo potem uporabljali samo še za domačo rabo – za oranje, za prevoz stvari, ki smo jih potrebovali doma. Nismo pa več služili denarja z njimi.

Ali je bilo furmanstvo družinska tradicija?

V bistvu je bila to tradicija v celem Družmirju – pri vsaki hiši so imeli konje in s tem se je služil denar. Jaz sem vozila za gradbeno podjetje Gradis, drugače pa so vozili tudi les iz gozda, v Velunjo so šli po plohe, tja sem tudi jaz morala enkrat iti. Furmanstva nismo imeli samo v naši družini, ampak je bila cela vas vpeta v to.

Kakšen je bil vaš tipičen dan? Kdaj ste začeli?

Zjutraj je bilo treba vstati ob šestih, včasih pa še prej, če je bilo treba po premog na 'star šaht', kjer si se postavil v vrsto in počakal na 'koln', da si ga dobil in si ga doma pripravil za zimo. Vstati sem morala ob šestih, potem je bilo treba konje nahraniti. Vsaj eno uro prej, preden smo šli vozit, so morali jesti. Včasih je mama prej vstala in jih nahranila. Potem jih je bilo treba očistiti, skrtačiti, 'štriglat' smo mi rekli.

S čim ste ponavadi krmili konje?

S senom pa ovsom.

Ali ste imeli hrano zanje s sabo na vožnjah?

Ja, seno se je vozilo zraven. Imela sem tako mrežo in ko smo kje kaj nalagali, so konji vmes jedli iz te nje.

Za koga pa ste najpogosteje vozili? Kaj se je takrat gradilo?

Takrat se je gradila nova elektrarna v Šoštanju in sem v glavnem vozila za Gradis. To je bilo gradbeno podjetje. Gradila se je deloma tudi na naši zemlji, ki smo jo morali prodati državi, na njivah in travnikih. To je bilo za kaka dva hektarja.

Kam so vas vodile vaše vožnje?

Ker sem vozila za Gradis, je bilo treba pesek voziti na deponije ali z njih na določeno mesto, kjer so kaj betonirali. Ko se je delal daljnovod, je tam, kjer je zdaj pokopališče Podkraj, bila betonarna. Tam so nam naložili beton in smo ga morali peljati do vsakega stebra, ki so ga potem zabetonirali.

Kako dolgo pa je trajala taka 'fura'?

Do takrat, ko so delali delavci, ponavadi do dveh. Ko so delavci odšli, sem lahko odšla tudi jaz.

Kaj pa les? Ste ga tudi prevažali?

Ja, tudi. Ko so na primer v gozdu podirali drevje, tam na Ležnu, mi je nekdo pomagal naložiti na voz plohe, ki sem jih peljala na 'šaht', kjer je bila žaga.

Ali ste imeli enega ali več vozov?

Uh, vozov je bilo veliko. Eden je bil za les vozit, to je bil tako »gol« voz za »plohe« naložit in povezat z verigo. Potem je bil tak, ki je imel »lojtre« gor, ki je bil za seno vozit. Smo mu rekli 'lojtrnik'. Potem je bil voz, ki smo mu rekli 'klaničnik', ki je imel stranice na vsaki strani, da si lahko nekaj noter nasul, ta je bil npr. za pesek vozit. Imeli smo tudi voz, ki se mu je reklo 'parizer'. Imel je taka široka kolesa in je bil namenjen za vožnjo po blatu.

Ali so ti vozovi že imeli gume?

Ne, to so bili vse stari, leseni vozovi, z lesenimi in okovanimi kolesi.

Koliko konjev ste imeli?

Dva. Vedno smo vpregli dva.

Koliko so bili stari vaši konji in pri kakšni starosti so začeli voziti?

Konji so bili stari okoli 20 let. Koliko so bili stari, ko so začeli voziti, ne vem, ker smo jih dobili po vojni - od nemške vojske, ki jih je pustila za sabo. Oče je lahko izbral med konji, ki jih je nemška vojska po kapitulaciji pustila tu. Niti ne vem, kakšne pasme so bili. So bili pa to težki konji za vleko vozov.

Ali ste kdaj imeli kakšno nesrečo s konji?

Ja, enkrat me je en konj fajn ugriznil v ramo, ko sem ga krtačila. Se mi še zdaj pozna. Drugič pa me je tako butnil, da mi je zlomil zapestje in sem morala nositi 'gips'.

Kako ste zdravili konje, če so zboleli ali pa se poškodovali?

Poklicali smo živinozdravnika oziroma veterinarja in je prišel k nam domov, da jih je pregledal. Veterinar je bil v Šoštanju, mislim, da je bil Štrič, pa še eden v Velenju, a se ne spomnim, kako se je pisal.

Kako pogosto pa ste kovali konje?

Natančno se žal ne spomnim. Vem, da smo morali konje kovati, kadar so tla zamrzovala oziroma ko je prišla zima in je bilo spolzko. Kovač je naredil podkve, ki so bile ostre, da

konjem ni drselo. Drugače pa smo konje peljali h kovaču, ko so jim zrasla kopita ali pa so izgubili podkve. Tudi to se je zgodilo. Bi rekla, da smo konje peljali podkovat nekajkrat na leto.

Koliko kovačev je bilo v Družmirju?

V Družmirju je bila kovačija Druks, čisto na koncu vasi. Je bil pa še en kovač v Šoštanju, ki pa ni bil tako zelo dolgo in se ga jaz bolj malo spomnim. Je pa bil to kovač za skoraj celo Šaleško dolino. Mislim, da se je pisal Murkers. Tja sem tudi jaz vozila konje.

Torej kovač ni prišel k vam, da bi vam podkoval konje, tako kot je sedaj praksa?

Ne. Konje smo morali sami peljati h kovaču. Kovaču si moral pomagati držati konjevo nogo, da mu je uredil kopito in zamenjal podkev.

Kdo vam je delal opremo za konje - uzde, komate in podobno?

Oprema za konja je bila že doma. Ne spomnim se, kdo jo je naredil. Bil pa je eden v Šoštanju, mislim, da je bil Erhart, ampak se je bolj preusmeril v tapetništvo. Takim smo rekli 'zahterji'⁵⁵. Bil je še eden, ki je delal opremo za konje, ampak se ne spomnim, kako se je pisal. Vem, da sta bila dva v dolini. Spomnim se, da so to bili bolj tapetniki, ki so popravljali opremo, ne pa delali nove.

Ali je bilo pogosto, da so 'furala' tudi dekleta?

Ni bilo veliko deklet, bila sem izjema. Pa še ena iz Gaberk je bila.

Ali ste kdaj zajahali konje?

Sem zajahala, ja. Kadar je bilo potrebno kje pustiti voz, sem sedla na konja, da sem odjahala domov. Nisem pa nikoli šla namensko jahat.

⁵⁵ Slov. sedlarji

Slika 31: Marta Sentinšek (desno) s prijateljico.
(vir: Marta Setinšek)

Ali ste kdaj peljali vaše konje 'žegnat' oz. blagoslovit za štefanovo?

Tega pa včasih ni bilo. Ko sem bila mlada, ni bilo nobenih običajev, povezanih s konji. So bili drugi časi. No, vsaj jaz nisem vedela za kake običaje.

Kdaj se je nehalo furmanstvo? Ena prelomnica so bili traktorji, kaj pa drugače?

Ali ste vi prenehali biti furmanka ravno zaradi uveljavljanja traktorjev?

Ne, jaz nisem prenehala zaradi tega. Kaj pa vem, nisem več mogla. Traktorja nismo imeli, s konji pa po izgrajeni elektrarni ni bilo več toliko dela. Gradis ni več delal, v bistvu ni bilo več kaj voziti.

INTERVJU S PODKOVSKIM KOVAČEM, SIMONOM TERPOTCEM

Se vam zdi, da je postal poklic kovača vse bolj ali vse manj priljubljen?

Poklic podkovskega kovača se ne meri v priljubljenosti, to je delo, ki ti je položeno v zibelko.

Koliko ljudi letno se povprečno vpiše na šolanje za kovača?

Žal se tovrstne šole po Evropi zapirajo, večinoma gre za družinsko tradicijo, vpiše se jih torej zelo malo, letos imamo 3 vajence.

Ali radi opravljate do delo?

To delo se mora opravljati srčno in strokovno. Ja, rad ga opravljam.

Ali bi lahko rekli, da je ta poklic težak?

Ta poklic je fizično zelo težak. Seveda pa tudi umsko, saj si kot kovač odgovoren za žival.

Koliko je bil star najstarejši konj, ki ste ga kovali?

Mislím, da je konj Mix dopolnil 28 let, ko je bil nazadnje podkovan.

Kdaj vas je začelo zanimati kovanje konj?

Kot sem dejal, to začutiš že kar v rani mladosti.

Koliko ste bili stari, ko ste se odločili za ta poklic?

Star sem bil malo čez 20 let.

INTERVJU Z URBANOM HRUŠOVARJEM, VETERINARJEM IN TRENERJEM JAHANJA

Kaj vse je treba narediti, da lahko postaneš trener – inštruktor jahanja?

Za pristop k izobraževanju za 1. stopnjo strokovnega delavca (prej inštruktor), moraš biti star najmanj 18 let, imeti najmanj srednjo poklicno izobrazbo, dobiti potrdilo mentorja o ustrezni usposobljenosti za pristop k sprejemnemu izpitu. Seveda moraš imeti opravljena usposabljanja za naziv jahač 1 in 2 z izpitom. Potrebno je imeti L-tekmovalno licenco oz. opravljen sprejemni izpit. Za usposabljanje za 2. stopnjo usposobljenosti strokovnega delavca (prej učitelj ali trener) moraš imeti M-licenco in sprejemni izpit ali S-tekmovalno licenco. Vendar pa teh usposabljanj za 2. stopnjo že dolgo ni bilo in tudi pogoji še niso čisto znani.

Slika 32: Urban Hrušovar pred tekmo
(vir: Urban Hrušovar)

Koliko ste bili stari, ko vas je to začelo zanimati?

Že preden sem bil star 18 let, sem delal z mlajšimi otroci, takoj ko je bilo možno, sem tudi opravil izpit za inštruktorja (pri 19 letih) in nekje po petih letih tudi za učitelja jahanja.

Kaj vas je privedlo do tega?

Zaradi ljubezni do konjev me je tudi prenašanje znanja na mlajše in starejše generacije vedno zanimalo.

Kako dolgo že opravljate vaše delo kot trener in kot veterinar?

Kot sem že prej omenil, kot inštruktor delam že 29 let oziroma nekaj let manj kot učitelj.

Kot veterinar pa sem začel delati pred natanko 20 leti.

Kaj bi rekli, da je najpomembnejša stvar, ki jo mora človek vedeti, preden postane veterinar?

Vsekakor je glavna stvar pri tem ljubezen do živali, vsekakor pa je potrebno oceniti tudi prekomerna trpljenja živali in jim pri tem pomagati. Seveda je vse skupaj potrebno peljati skupaj z lastniki živali in sprejemati dobre in tudi ne tako dobre odločitve. Absolutno pa ne smeš imeti težav z delom, ker je to delo, ki ne traja samo 8 ur na dan, ampak lahko včasih tudi 24 ur.

Kaj so vzroki za poškodbe pri konjih?

Pri konjih so glavni vzroki poškodb v začetku padci in brce drugih konjev ali rane zaradi ostrih predmetov, medtem ko pri športnih konjih prihaja največkrat do poškodb gibalnega aparata, predvsem spodnjih delov okončin, lahko pa so poškodbe bodisi na tetivah bodisi kosteh. Veliko je tudi odkruškov v sklepih, predvsem zaradi prevelikih obremenitev, večkrat tudi zaradi preslabo pripravljene miškulature pri živalih.

Ali se vam zdi, da se je v zadnjih letih povečalo ali zmanjšalo število ljudi, ki so opravili skakalno licenco?

Po mojem mnenju in tudi po podatkih Konjeniške zveze Slovenije se je število licenciranih tekmovalcev povečalo, vendar pa je zelo malo tekmovalcev s konji pripravljenih za nastope – vsaj v svoji starostni kategoriji.

5 DISKUSIJA

Konji so od prazgodovine povezani z človekom. Sprva so nam služili kot hrana, kmalu pa so ljudje ugotovili, da jih lahko uporabljajo tudi kot prevozno sredstvo, saj je bilo potovanje z njimi hitrejše in udobnejše. Kasneje so jih začeli uporabljati tudi pri delu, tvorjenju in celo v vojnah. Že od antike dalje so konji služili tudi v športne namene. Čeprav je konj vseskozi veljal za plemenito žival, je velikokrat doživel neprijetno usodo, posebej v vojnah.

Ko sem bila prvič v velenjskem muzeju premogovništva, nam je vodič med drugim predstavil tudi konja kot rudniško žival. Konje so v preteklosti v rudnikih uporabljali za vleko vozičkov. Ker je bilo nemogoče, da bi konje vsakodnevno spravljali v rudniške jaške in nazaj, so jih pustili kar v jami. Konji so zaradi teme oslepel, vendar zvesto opravljali svoje poslanstvo.

Enako velja za konje v vojnah. Veliko svetovnih vojskovodij, med njimi tudi Aleksander Makedonski in Napoleon Bonaparte, je bilo povezanih s konji. Oba omenjena sta svoja konja zelo častila. Znana je zgodba o Aleksandrovem konju Bukefalu, ki se je bal svoje sence, zato ga je Aleksander obrnil proti Soncu in naredil za svojega neustrašnega konja. Z njim je osvojil ves Evropejecem takrat znani svet. Ko je konj v boju poginil, je Aleksander po njem celo poimenoval mesto – Bukefala. Podobno je bil na konja navezan tudi Napoleon Bonaparte, ki se je zgledoval po svojem znamenitem predniku.

S konji je povezanih tudi nekaj zanimivih zakonov, ki so jih sprejeli v preteklih stoletjih na treh celinah (Evropa, Severna Amerika, Avstralija). Najzanimivejši so:

- *Britanski zakon veleva, da Anglež ne sme prodati konja Škotu.*
- *V Kearneyu v Nebraski novopečeni ženini ne sme jahati brez žene vsaj 12 mesecev.*
- *V New Yorku je prepovedano v bližini konja odpreti ali zapreti dežnik.*
- *Zakon v Pennsylvaniji pravi, da mora motorist, ki zagleda približujoče se konje, svoj motor odstraniti s ceste, ga pokriti z odejo ali platnom, ki se zliva z okolico, in počakati, da gredo konji mimo. Če se motoristu zdi kateri od konj preplašen, mora motor razstaviti kos za kosom in ga skriti pod najbližji grm.*

- *Zakon iz leta 1907 v Tennesseeju pravi: »Hitrost jahača in konja omejujemo na 4,80 km/h. Izjema je le jahač, ki že 30 dni ni pil vode in mora hitro priti do nje.«*
- *V Wyomingu je pravilo, da ženska v kopalkah ne sme jahati v javnosti, razen če jo spremljata dva policaja ali če je opremljena s palico. Ta odlok ne velja za ženske, ki tehtajo manj kot 36 kg in več kot 90 kg.*
- *V avstralskem Queenslandu še vedno velja zakon, da morajo imeti vsi hoteli, pubi ali gostilne spredaj privez za konje.*

V 20. stoletju se je naš način življenja bistveno spremenil. Konje in druge vprežne živali so zamenjala druga prevozna sredstva. Njihova prednost je, da so hitrejša, vzdržljivejša in da z njimi z lahkoto premagujemo tudi daljše razdalje. Kljub temu konj ostaja človekov zvesti spremljevalec na njegovih poteh.

Deloma to potrjujejo statistični podatki, predstavljeni v grafu 1, iz katerega je razvidno, da je število konj v 20. stoletju zelo padalo, posledično pa tudi njihova raba. Prav tako to potrjujejo odgovori anketirancev, ki so v več kot 90 % podali odgovor, da se je raba konj zmanjšala (graf 4). Kljub temu dejstvu pa se število konj v Sloveniji ponovno povečuje (graf 1), vendar gre predvsem za rabo v rekreativne namene, kar so potrdili tudi anketiranci v odgovorih na 2. del 1. vprašanja.

V preteklosti so bili konji močno vpeti v lokalno okolje. V Šaleški dolini so bili v uporabi predvsem v kmetijstvu, kot delovno sredstvo in kot vlečne živali za vozove. V dolini je bilo močno razširjeno furmanstvo, najprej za prevoz lesa in gradbenega materiala, kasneje pa z razvojem premogovnika tudi za prevoz premoga po dolini. Vpetost konj v lokalno okolje je opisala tudi gospa Marta Sentinšek, ki mi je v intervjuju povedala, da je bilo furmanstvo tradicija v sedaj potopljeni vasi Družmirje, kjer so imeli v preteklosti pri vsaki hiši konja. Drugače pa so bili konji pogosto v uporabi tudi v drugih krajih Štajerske, kjer so jih predvsem na Pohorju uporabljali za prevoz lesa. Enako velja tudi za druge slovenske pokrajine (Kočevska, Notranjska ...). Da so bili konji močno vpeti v lokalno okolje, so mnenja tudi anketiranci, ki so ne glede na spol ali starostno skupino v večini odgovorili enako.

Običaje, povezane s konji, ki sem jih opisala v poglavju 2.2.2, so deloma poznali tudi anketiranci. Starejši anketiranci (skupina 20ST) so poznali samo običaj blagoslov konj oziroma štefanovo, mlajši (skupina 21ST) pa so poznali tudi Zelenega Jurija in običaj pustovanja, ki ga v nalogi sicer nisem omenila. Iz tega lahko sklepamo, da je prepoznavnost običajev, povezanih s konji, vedno večja oziroma da se mlajše generacije v šolah učijo o običajih, povezanih s konji.

O rabi konjev v današnjem času sem se pogovarjala tudi z veterinarjem in trenerjem Urbanom Hrušovarjem, ki je mnenja, da se je število licenciranih jahačev povečalo. Licenciranje se izvaja v okviru konjeniških društev oziroma klubov, iz česar lahko zaključimo, da k popularizaciji uporabe konj v veliki meri prispevajo konjeniška društva oziroma klubi. V večini krajev, kjer poteka blagoslov konj, je ta dogodek organiziran v okviru lokalnih konjeniških društev. Pomen konjeniških društev pri popularizaciji rabe konj so izpostavili tudi anketiranci, ki so ne glede na spol ali starostno skupino v največjem deležu odgovorili, da so konjeniška društva tista, ki imajo pomembno vlogo pri popularizaciji rabe konj.

Že prej omenjena izjava veterinarja oziroma trenerja Urbana Hrušovarja potrjuje hipotezo, da se vedno več mladih v prostem času ukvarja s konji. Zastavljeno hipotezo dodatno potrjuje razmerje odgovorov anketirancev na 5. vprašanje.

Da so povezani s konji, je podalo odgovor 10 % anketirancev iz starostne skupine 20ST. Enak odgovor je podalo 13 % anketirancev v starostni skupini 21ST. Ker je delež mlajših anketirancev, ki so povezani s konji, večji, lahko sklepamo, da se vedno več mladih v prostem času ukvarja s konji. Torej lahko tudi to hipotezo potrdimo.

V svoji nalogi sem z raziskovalnim delom in podanimi razlagami potrdila vse hipoteze:

1. Raba konjev se je v zadnjem stoletju bistveno spremenila, vendar se v zadnjih letih zanimanje zanje spet povečuje. **POTRJENA**
2. Konji so bili v preteklosti močno vpeti v okolje, iz katerega izhajam (Šaleška dolina, Štajerska, Slovenija). **POTRJENA**
3. S konji je povezanih kar nekaj običajev, ki se v zadnjem času znova obujajo (štefanovo). **POTRJENA**
4. K prepoznavnosti in pravilni rabi konjev v današnjem času pomembno pripomorejo konjeniška društva, ki popularizirajo to dejavnost med mladimi. **POTRJENA**
5. Vedno več mladih se v prostem času ukvarja s konji, nekateri imajo konje tudi doma. **POTRJENA**

6 ZAKLJUČEK

V raziskovalni nalogi sem raziskovala uporabo konj nekoč in danes. Konji so del mojega življenja že od ranega otroštva. Namen naloge je bil primerjati pomen konjev nekoč in danes. Ugotovila, sem da konji danes nimajo več takšnega pomena, kot so ga imeli v začetku 20. stoletja, vendar se njihovo število v Sloveniji v zadnjih letih spet povečuje.

V zadnjem stoletju se je pomen uporabe konjev bistveno zmanjšal. Konje so zamenjali avtomobili, tovornjaki, vlaki. Glavna prednost teh je, da kljubujejo vremenskim razmeram, premagujejo večje razdalje in ne potrebujejo počitka in hrane.

Tudi poklici, povezani z uporabo konj, počasi izumirajo. Furmane poznajo le še redki, sedlarjev je vedno manj, tudi podkovski kovači so danes redki in zelo iskani. Tudi kočijaže danes srečamo samo še v turističnih krajih ali ob večjih praznikih.

Prazniki, povezani s konji, pa ostajajo in nas povezujejo s tradicijo. Najbolj znan ostaja tradicionalni blagoslov konj na štefanovo.

Naj zaključim z mislijo grškega misleca Ksenofonta, ki je zapisal tole: *»Konji so bitja lepote. Ljudje se jih ne bomo nikoli naveličali gledati, ko ponosno in dostojanstveno stopajo mimo nas.«*

7 POVZETEK

Konji me navdušujejo že od zgodnjega otroštva, zato sem se odločila, da bom raziskala njihovo vlogo nekoč in danes. Človek je konja udomačil že v prazgodovini in ga tisočletja uporabljal kot prevozno sredstvo, prijatelja in spremljevalca. V zadnjem stoletju se je z uporabo motornih vozil pomen konj zmanjšal, vendar ostajajo naši zvesti spremljevalci.

V raziskovalni nalogi sem raziskovala pomen rabe konjev pred stoletjem in danes. Ugotovila sem, da se je z razmahom železnice, motornega prometa in razvojem industrije pomen konjev zelo zmanjšal. Konji so bili nekoč povezani s prevozom tovora (furmanstvo), delom (rudarjenje), športom (dirke) in kmetijstvom (vleka, oranje). V zadnjih letih se sicer število konjev na Slovenskem spet povečuje.

S pomočjo mentorja sem zbrala gradivo, obiskala Muzej Velenje, Muzej novejšje zgodovine Celje in Knjižnico Velenje. Precej gradiva sem našla tudi na spletu. Nato sem postavila cilje in hipoteze raziskovalne naloge. Zaradi razmer sem šele v začetku leta 2022 izvedla anketo s pomočjo dijakov in profesorjev ŠC Velenje ter učiteljev in učencev OŠ Šalek.

Po zbranih podatkih sem se lotila praktičnega dela, v katerem sem opravila intervjuje s furmanko, podkovskim kovačem in veterinarjem, ki je tudi moj trener jahanja. Pridobila sem 75 izpolnjenih vprašalnikov, jih obdelala in z njimi potrdila vse hipoteze. S pomočjo Statističnega urada Republike Slovenije in portala Volos pa sem zbrala tudi podatke o konjih v Sloveniji.

8 ABSTRACT

I have been fascinated by horses since my early childhood, which led me to research their role in the past and today. Man domesticated the horse in prehistory and for thousands of years used it as a means of transport, a friend, and a companion. In the last century, the importance of horses has declined but they are still an important part of our lives.

My research work comprises the description of the importance of horses a hundred years ago and today. I found that with the development of the railway, motor traffic and industry it had declined significantly. In the early 20th century horses were related to cargo transport (the so-called *furmanstvo*), work (mining), sport (races), and agriculture (traction, tillage). Interestingly, in Slovenia the number of horses has risen in the last few years.

With the help of my mentor, I collected study material, visited Velenje Museum, Museum of Recent History Celje, and Velenje Library. I also acquired material from the Internet. I set the goals and hypotheses of the thesis. Due to the epidemic I only managed to carry out the survey among students and teachers of Šalek Primary School, and Velenje School Centre at the beginning of 2022.

When I had collected the data, I started with the empirical part; I interviewed a 'furmanka' (a woman who used to earn a living by harnessing horses to a waggon and transport coal or wood), a farrier, and a veterinarian, who is also my horse-riding instructor. I got 75 filled-in questionnaires, which I analysed, and confirmed the hypotheses. From the Republic Slovenia Statistical Office website and Volos portal (a special register of animals in Slovenia), I acquired data about horses in Slovenia.

9 VIRI IN LITERATURA

- Baš, Angelos, Začetki konjskih dirk v Šentjernej, Slovenski etnograf, letnik 29, Ljubljana, 1976.
- Baš, Angelos, Začetki ljutomerskih konjskih dirk, Slovenski etnograf, letnik 27-28, Ljubljana, 1975.
- Goljevšček Demšar, Metka, Konj in človek - tisočletno sožitje, diplomsko delo, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 2010.
- Jan, Jana, Športno jahanje oseb s posebnimi potrebami in njihovo udejstvovanje na tekmovanjih, diplomsko delo, Fakulteta za šport, Ljubljana, 2010.
- Kancler, Vanja, Konji v slovenskih narečjih, slovstveni folklori in literaturi, diplomsko delo, Filozofska fakulteta, Maribor, 2009.
- Koncilja, Žiga, Prezrti heroji velike vojne, diplomsko delo, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 2008.
- Mesarič, Matjaž, Rus, Janez, Konjereja v Sloveniji, Bambus oprema, Bled, 2014.
- Stare pasme konj na Slovenskem, Kmetovalec, številka 10, Slovenj Gradec, 2014.
- Turk, Barbara, Treniranje konj in učenje jahanja, Zavod IRC, Ljubljana, 2010.
- Šalehar, Andrej, Čepon, Marko, Žan Lotrič, Metka, Kompan, Drago, Holcman, Antonija, Habe, Franc, Terčič, Dušan, Seznam in opis slovenskih lokalnih pasem ter število plemenic, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, 2002.

ELEKTRONSKI VIRI:

- https://sl.wikipedia.org/wiki/Evolucija_konja (15. 12. 2021)
- http://wikipedia.org/wiki/domaci_konj (5. 12. 2021)
- <http://www.stat.si> (8. 12. 2021)
- <http://ekonji.si> (15. 12. 2021)
- <http://toppr.com> (15. 12. 2021)
- <http://weebly.com> (15. 12. 2021)
- <http://wikipedia.org> (15. 12. 2021)
- <http://world-animal.com> (15. 12. 2021)
- <http://www.vace.si/furmani.htm> (28. 12. 2021)

- <https://cavalluna.com> (18. 1. 2022)
- <https://horseyhooves.com/shire-vs-clydesdale> (15. 12. 2021)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Evolucija_konja (15. 12. 2021)
- <https://sl.wikipedia.org/wiki/Sedlarstvo> (19. 1. 2022)
- <https://volhvablog.wordpress.com/2018/10/10/o-konju> (13. 1. 2022)
- <https://www.britannica.com/sports/harness-racing> (28. 12. 2021)
- https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica (13. 2. 2022)
- <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/sedlarstvo> (12. 2. 2022)
- <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/vozovi-in-kocije> (28. 12. 2021)
- <https://www.konj-zveza.org/discipline/preskakovanje-ovir> (29. 1. 2022)
- <https://www.konj-zveza.org/konjeniska-zveza-slovenije> (18. 4. 2022)
- <https://www.lipica.org/si/zgodovina> (15. 12. 2021)
- <https://www.mojaizbira.si/poklici/podkovski-kovac> (15. 12. 2021 in 10. 2. 2022)
- <https://www.mojaizbira.si/poklici/podkovski-kovac> (15. 12. 2021)
- <https://www.policija.si/nase-naloge/delo-s-sluzbenimi-konji> (8. 2. 2022)
- <https://www.policija.si/nase-naloge/delo-s-sluzbenimi-konji/zgodovina-uporabe-konj-v-slovenski-policiji> (8. 2. 2022)

ZAHVALA

Iskreno bi se rada zahvalila mentorju, g. Marku Moškotevcu, za pomoč, podporo in svetovanje pri izdelavi raziskovalne naloge.

Hvala tudi vsem intervjuvancem za njihove odgovore in sodelovanje v raziskovalni nalogi.

Zahvaljujem se očetu, ki mi je ves čas nudil pomoč in me podpiral pri izvedbi te raziskovalne naloge, ter mami za lektoriranje in pomoč pri pisanju angleškega povzetka.

Hvala tudi vsem ostalim, ki ste mi pri izdelavi raziskovalne naloge kakorkoli pomagali.

PRILOGA

ANKETNI VPRAŠALNIK

Pozdravljeni! Sem Živa Hudournik, učenka 9. razreda OŠ Šalek. V letošnjem šolskem letu raziskujem primerjavo rabe konj v začetku 20. stoletja in danes. Prosim vas za sodelovanje v anketi.

SPOL: M Ž

STAROST: _____

1. Ali menite, da se je raba konjev v zadnjem stoletju spremenila? Zakaj danes konji nimajo takšne vloge, kot so jo imeli pred več kot 100 leti? Kaj je najbolj prispevalo k temu?

2. Ali mislite, da so bili konji močni vpeti v lokalno okolje, iz katerega izhajamo (Velenje, Šaleška dolina)? Če ste odgovorili z da, navedite, na kakšen način.

3. Konji so tudi del slovenske kulturne dediščine. Navedite nekaj običajev (praznikov), ki jih povezujemo s konji. Ali se vam zdi, da se v zadnjem času ta dediščina spet obuja?

4. Na kakšen način bi danes lahko spet popularizirali rabo konjev v našem domačem okolju? Kdo bi lahko pri tem odigral pomembno vlogo?

5. Ali si tudi sam/-a na kakšen način povezan/-a s konji? Če da, te prosim, da napišeš, kako (lastnik konja, član konjeniškega društva, ljubitelj konj ...).

Hvala za vaše odgovore!